

International
Energy Agency

УКРАЇНА 2012

Основні положення
та рекомендації
Загальна енергетична
політика

*Енергетична
політика за межами
країн – членів МЕА*

УКРАЇНА 2012

Перед енергетичним сектором України постала низка безпрецедентних проблем: від надмірного використання дорогого імпортного палива до неефективних ринків та інфраструктури. Проте водночас Україна має потенційну можливість здійснити справжній переворот в енергетиці, який міг би сприяти росту зайнятості, прискорити економічне зростання та підвищити енергетичну безпеку. Модернізація енергопостачальних галузей України лише розпочинається і потребуватиме величезних інвестицій, одночасно з докорінною реформою умов ведення господарської діяльності. Велика залежність від імпорту нафти і газу, як правило, неефективні сектори виробництва, транспортування та постачання енергії означають, що скороченню попиту на енергоресурси потрібно надати більшого пріоритету. Існує значний потенціал підвищення енергоефективності в житловому секторі, централізованому теплопостачанні та промисловості. Маючи великі запаси традиційних енергоресурсів, водночас із значним потенціалом відновлюваних джерел, Україна може наростити потужності для суттєвого збільшення виробництва енергії.

Реалізація наявного потенціалу потребуватиме глибокого реформування нормативно-правової бази та виконання вимог міжнародних договорів у повному обсязі. Ефективна конкуренція, разом з поступовим переходом до ринкових цін, також сприятиме Україні в залученні інвестицій для розвитку енергетичного сектору. У 2012 р. оприлюднено проект енергетичної стратегії, яка передбачає низку заходів, що стосуються енергопостачання. Її розширення та реалізація у вигляді комплексної стратегії, що більшою мірою спирається на енергоспоживання, могла б суттєво поліпшити результати вже в середньостроковій перспективі.

У цьому Огляді наведено аналіз стратегічних завдань енергетичної політики, що стоять перед Україною, та запропоновано рекомендації щодо подальшого вдосконалення енергетичних стратегій. Метою публікації є надати політичним діячам країни путівник на шляху до більш безпечного та сталого енергетичного майбутнього.

Замовити електронну версію видання

*Енергетична політика за
межами країн – членів МЕА: УКРАЇНА 2012*

можна на веб – сайті МЕА: www.iea.org/book

International
Energy Agency

УКРАЇНА 2012

Основні положення
та рекомендації
Загальна енергетична
політика

*Енергетична
політика за межами
країн – членів МЕА*

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY

The International Energy Agency (IEA), an autonomous agency, was established in November 1974. Its primary mandate was – and is – two-fold: to promote energy security amongst its member countries through collective response to physical disruptions in oil supply, and provide authoritative research and analysis on ways to ensure reliable, affordable and clean energy for its 28 member countries and beyond. The IEA carries out a comprehensive programme of energy co-operation among its member countries, each of which is obliged to hold oil stocks equivalent to 90 days of its net imports. The Agency's aims include the following objectives:

- Secure member countries' access to reliable and ample supplies of all forms of energy; in particular, through maintaining effective emergency response capabilities in case of oil supply disruptions.
- Promote sustainable energy policies that spur economic growth and environmental protection in a global context – particularly in terms of reducing greenhouse-gas emissions that contribute to climate change.
- Improve transparency of international markets through collection and analysis of energy data.
- Support global collaboration on energy technology to secure future energy supplies and mitigate their environmental impact, including through improved energy efficiency and development and deployment of low-carbon technologies.
- Find solutions to global energy challenges through engagement and dialogue with non-member countries, industry, international organisations and other stakeholders.

IEA member countries:

Australia
Austria
Belgium
Canada
Czech Republic
Denmark
Finland
France
Germany
Greece
Hungary
Ireland
Italy
Japan
Korea (Republic of)
Luxembourg
Netherlands
New Zealand
Norway
Poland
Portugal
Slovak Republic
Spain
Sweden
Switzerland
Turkey
United Kingdom
United States

**International
Energy Agency**

© OECD/IEA, 2012
International Energy Agency
9 rue de la Fédération
75739 Paris Cedex 15, France
www.iea.org

Please note that this publication
is subject to specific restrictions
that limit its use and distribution.

The terms and conditions are available online at
<http://www.iea.org/termsandconditionsuseandcopyright/>

The European Commission
also participates in
the work of the IEA.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Енергетична політика України знаходиться на роздоріжжі, маючи водночас і виклики в енергетичному секторі, і значний невикористаний потенціал. Країна має унікальну можливість здійснити енергетичну революцію для модернізації свого енергетичного сектору, реформування власних енергетичних ринків, створення робочих місць та прискорення економічного зростання, що не було таким пріоритетним протягом 1990-х та 2000-х років. Все перелічене, в свою чергу, сприятиме енергетичній безпеці, диверсифікації економіки та сталому розвитку. Для цього знадобиться радикальна та швидка трансформація політики енергопостачання та споживання.

З боку постачання, за оцінками цього огляду, Україна в недалекому майбутньому зможе позбутися залежності від імпорту природного газу за рахунок суттєвого нарощування внутрішнього видобутку газу, як природного, так і нетрадиційного, розробки потенціалу біомаси та вигод від підвищення рівня енергоефективності. Крім того, у цьому огляді також оцінюється, що є великий потенціал для залучення інвестицій у модернізацію вугледобувної, електро- та теплогенеруючої галузей України, а також у транспортування тепла та газу.

З боку споживання, великим є потенціал енергоефективності та енергозбереження, особливо в промисловості та житловому секторі. Проте цей потенціал залишається значною мірою невикористаним та недостатньо врахованим у сучасній енергетичній політиці. Підвищивши пріоритетність заходів з енергоефективності Україна могла б отримати значну економію енергоресурсів, особливо природного газу. Для цього знадобиться нормативно-правова база, що відкриє шлях для приватного та державного фінансування разом з одночасним та поступовим скасуванням субсидій на природний газ для населення та систем централізованого тепlopостачання. Такі субсидії є нежиттєздатними та перешкоджають інвестиціям. Більше того, в довгостроковій перспективі Україна могла б отримати вигоди від перенаправлення коштів, які зараз витрачаються на субсидії, у фінансові механізми, що сприятимуть використанню потенціалу енергоефективності країни.

Такий перехід має базуватися на комплексній стратегії, що включає експлуатацію внутрішніх енергетичних ресурсів, модернізацію інфраструктури, розширення підходів до підвищення рівня енергоефективності, сприяння ефективним ринковим реформам та якісному управлінню. Останнє передбачає справедливі адміністративні процедури, прозоре використання бюджетних коштів, ефективну конкуренцію, яка гарантується незалежними регулюючими та антимонопольними органами, а також ефективні заходи проти корупції та конфлікту інтересів. Потрібне радикальне поліпшення ділового клімату, що забезпечуватиме значний рівень необхідних інвестицій.

З'являються ознаки, що українська енергетична політика розвивається в бік сприяння подальшому розвитку внутрішніх ресурсів та зміцнення основ енергетичного ринку у відповідності до рівня Європейського Союзу. Прийняття та

повна реалізація положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства може забезпечити Україні конкурентну, прозору та прогнозовану ринкову основу, яка сприятиме залученню інвестицій та підвищенню ефективності в енергетичному секторі. І хоча багато кроків вже здійснюється, ще залишається простір для покращення та реформ. У цьому огляді висвітлено питання, які необхідно вирішити для успіху енергетичної трансформації України та надано рекомендації стосовно ефективної структури, надзвичайно важливої для розвитку енергетичного сектору, а також конкретні рекомендації з питань енергоспоживання та постачання.

ВИКЛИКИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У цьому огляді визначено низку першочергових викликів енергетичного сектору, які перешкоджають економічному та соціальному розвитку та енергетичній безпеці України. У цій главі виділено лише основні питання, а більш повний аналіз та деталізація представлені в наступних одинадцяти главах огляду.

Висока енергоємність та низька ефективність: Стан енергоємних галузей погіршується внаслідок старіючих основних фондів по всій системі енергопостачання. Системи централізованого тепlopостачання, які забезпечують половину тепла для промисловості та опалення майже 55% домогосподарств, мають нагальну потребу в модернізації та запровадженні тарифної системи, що базується на споживанні та покриває повні витрати. Фонд будівель і споруд знаходиться у незадовільному стані. Основним завданням є залучення інвестицій для модернізації активів та підвищення рівня енергоефективності.

Скорочення обсягів внутрішнього видобутку природного газу: Внутрішній видобуток нафти та газу в Україні знаходиться в стані стагнації, проте країна має невикористані ресурси природного та нетрадиційного газу. Країна має потенціал до 2030 р. забезпечити споживання газу за рахунок внутрішнього видобутку. Однак, без всебічних реформ та залучення іноземних інвестицій країна не зможе збільшити внутрішній видобуток природного газу та суттєво підвищити безпеку енергопостачання.

Субсидії на енергоспоживання: Високий рівень бюджетних витрат на субсидювання споживання газу, тепла та електроенергії не може підтримуватися. Першочергові завдання полягають у мобілізації політичної та суспільної підтримки планів переходу до ринкових цін в соціально прийнятний спосіб та забезпечення економічної життєздатності енергетичних підприємств.

Ринкова та нормативно-правова база: Серед постачальників нафти, газу та електроенергії в Україні переважають державні підприємства. Наявні енергетичні ринки побудовані таким чином, щоб підтримувати свій домінуючий стан та субсидювати споживання енергії в житловому та бюджетному секторах. Завданням є розробити та впровадити ефективну нормативно-правову базу, яка посилює конкуренцію, підвищує ефективність ринків та є привабливою для інвесторів.

Інвестиційний клімат: Наявна занепокоєність стосовно прозорості в енергетичному секторі, недостатній облік енергетичних потоків, обмежена звітність та засоби впливу, слабка реалізація верховенства закону та правил ціноутворення стали на заваді внутрішнім та іноземним інвестиціям. Підвищення якості управління є необхідною базовою умовою для залучення інвестицій.

Транзит природного газу та нафти: Розвиток альтернативних шляхів постачання газу та нафти з Росії до Європи та зміни в європейському попиті на газ зменшують обсяги транзиту через Україну, а відповідно і доходи від нього, які є суттєвою складовою фінансового режиму України. Збереження нинішньої транзитної ролі є важливим завданням енергетичної політики.

Зменшення негативного впливу від спалювання палива на навколишнє середовище: Україна має величезний потенціал для скорочення викидів парникових газів за рахунок розширення доступу до міжнародного вуглецевого фінансування. Більше того, Україна зобов'язалася до 2018 р. впровадити Директиву Європейського Союзу щодо великих спалювальних установок (Large Combustion Plant Directive). Досягнення прогресу на цих напрямках також підкреслює важливість залучення інвестицій.

Інституційна спроможність: Як і в багатьох країнах з перехідною економікою сучасна інституційна структура в Україні більше зосереджена на заходах в сфері енергопостачання. Важливим першочерговим завданням є коригування інституційної структури з метою вдосконалення розробки, координації та ефективної реалізації заходів з енергоспоживання, особливо в галузі енергоефективності та централізованого тепlopостачання.

РОЗРОБКА ПОЛІТИКИ

Уряд України приступив до процесу реформування енергетичного сектору та вирішення завдань, визначених у *Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки*. У програмі визнається незадовільний стан енергетичного сектору України внаслідок: старіючих активів, низько ефективного виробництва та транспортування електроенергії, низької ефективності управління активами, що перебувають у державній власності, непрозорості та непослідовності регуляторної політики, цінових диспропорцій, субсидування та недостатніх стимулів для інвестицій в енергоефективність.

Сприяння енергоефективності шляхом цінових сигналів, а також підвищення конкурентоспроможності та надійності електроенергетичної галузі є основними завданнями програми економічних реформ в енергетичному секторі. Основними підходами для досягнення цих цілей є оновлення національної енергетичної стратегії, забезпечення незалежності регулювання, підвищення тарифів для більшої відповідності витратам, започаткування поступового скасування субсидій та забезпечення стимулів для підвищення рівня енергоефективності до кінця 2012 року.

У 2012 р. національну енергетичну стратегію було переглянуто. Проект *Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року* був оприлюднений для обговорення в червні 2012 р. Проголошена в ньому стратегія вирішення завдань в енергетичному секторі включає: розробку комплексної та ефективної нормативно-правової бази для сприяння конкуренції, дерегуляції та диверсифікації джерел постачання енергії; нарощування розробки внутрішніх енергоресурсів; заходи щодо підвищення енергоефективності; ціноутворення, що покриває витрати; та поліпшення умов для залучення приватних інвестицій. Ця стратегія є кроком у правильному напрямі, але в ній все ще переважають заходи стосовно постачання енергії. Більша зосередженість на ефективності та заходах в сфері енергоспоживання, де потенційна економія є великою і могла б бути досягнута з

відносно малими витратами – принаймні, у порівнянні з будівництвом нових об'єктів виробництва та транспортування енергії – сприяла б скороченню залежності від імпорту, пом'якшенню впливу підвищення цін на енергоресурси та розвитку сектору послуг, який може створити нові робочі місця та стимулювати економічне зростання. Урядовий проект *Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року* відіграє важливу роль, оскільки цей документ має прискорити реформування енергетичної політики виходячи з всебічної оцінки ринків і обґрунтованих прогнозів, та задати параметри для реструктуризації енергетичної політики і енергоринків в Україні. Уряд України вже досяг прогресу в трансформуванні енергетичного сектору. Робляться кроки з реструктуризації електроенергетичної та газової галузей. МЕА вітає ці важливі кроки, і метою рекомендацій цього огляду є використання досягнутого прогресу. Як підкреслюється в повному тексті огляду ці досягнення включають:

- Прогрес у включенні до українського законодавства та реалізації деяких з положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, з метою сприяти посиленню конкуренції в електроенергетиці та газовій галузі, зокрема шляхом підготовки до реструктуризації НАК «Нафтогаз України» та посилення ролі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики.
- Реформування нормативно-правової бази щодо розробки родовищ нафти і природного газу, стосовно чого відбулися відкриті консультації з зацікавленими учасниками ринку. У 2012 р. були проведені тендери на освоєння родовищ природного та нетрадиційного газу, які викликали зацікавленість провідних міжнародних нафтових компаній, технології та досвід яких є необхідними для форсування видобутку вітчизняного природного газу. Це є важливим кроком та відкриває шлях до підписання договорів про розподіл продукції.
- Активізацію діяльності щодо диверсифікації поставок газу через взаємозв'язки з європейськими ринками та реверсної роботи газотранспортної системи, а також наміри щодо її модернізації у співробітництві з європейськими організаціями.
- Поліпшення регулювання систем централізованого тепlopостачання, що має на меті впровадження тарифної системи, яка передбачає повне відшкодування витрат.
- Спрощення Податкового кодексу для підтримки інвестицій в енергетичний сектор.

В інших важливих політичних напрямках, таких як реструктуризація вугільної галузі та скасування субсидій в газовій та електроенергетичній галузях, прогрес був повільнішим. Так, *Програма економічних реформ на 2010-2014 роки* передбачала підвищення регульованих тарифів. Насправді, у 2010 р. відбулося підвищення на 50% тарифів для систем централізованого тепlopостачання та для населення, але подальших змін не було, незважаючи на погоджений графік для них. Тим часом, ціни на імпортований газ зросли.

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Україна потребує трансформації свого енергетичного сектору в більш ефективну, безпечну та сталу енергетичну систему. І хоча ряд ініціатив вже реалізується, необхідні подальші кроки в реформуванні енергетичної системи. Критично

важливим є поглиблення та впорядкування програми реформ, а також збереження рішучості у вирішенні всіх без винятку завдань. Необхідні узгоджені дії для зміцнення двох взаємодоповнюючих основ: стимулювання внутрішнього виробництва енергії; активізації зусиль в сфері енергоспоживання для отримання вигоди від підвищення рівня енергоефективності та скасування субсидій.

Ефективна енергетична політика в будь-якій країні потребує: якісних даних, ґрунтового аналізу, політичного керівництва, громадського діалогу, досягнення консенсусу, професійного планування та впровадження, порівняльних показників для відстежування прогресу. Ареною має бути справедлива та прозора нормативно-правова база з адекватним контролем та стимулами для приватних та державних учасників робити інвестиції та забезпечувати ефективні і доступні енергопослуги для бізнесу, підприємств, лікарень та житлових будівель.

Нижче стисло викладено основні пріоритети енергетичної політики для України, а більш повну інформацію та більш детальний аналіз наведено у відповідних главах повного огляду.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕЛИЧЕЗНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Трансформація енергетичного сектору України має розпочатися з радикальної зміни в її підході до енергоефективності. Наявний потенціал потрібно ґрунтовно оцінити для визначення його внеску в досягнення найменш витратної часової кривої забезпечення енергоресурсами. Національна енергетична стратегія повинна прийняти комплексний підхід до заходів з енергопостачання та споживання у кожній галузі та додати конкретики стосовно заходів, що забезпечать скорочення споживання і того, як саме протягом наступних двох десятиліть можна буде задовольняти загальний попит найбільш надійним та ефективним способом. Скорочення попиту на енергоресурси має бути ключовим пріоритетом для уряду.

З огляду на фінансові обмеження в Україні та нагальну потребу в прогресі, енергетична політика має більше зосередитися на підвищенні рівня енергоефективності в будівлях та системах централізованого тепlopостачання шляхом нормативно-правового регулювання та фінансових стимулів. Треба посилити будівельні норми, поширити їх застосовність та забезпечити виконання. Потрібно впровадити більш жорсткі стандарти енергоефективності для побутових електроприладів. Необхідно сприяти створенню асоціацій власників житла та отриманню ними, за допомоги державних та приватних банків, інвестицій для підвищення енергоефективності і встановлення лічильників енергії. В енергоємних галузях слід ширше застосовувати системи та технології енергоменеджменту. Енергоаудити малих та середніх підприємств можуть допомогти їм визначити та впровадити енергоефективні заходи. Спираючись на досвід інших країн з перехідною економікою та спеціалізованих організацій-донорів, потрібно докладати більше зусиль для розвитку технічних можливостей та посилення інформаційних кампаній, і таким чином сприяти отриманню вигоди від підвищення енергоефективності.

Перспективні та ефективні програми необхідні для централізованого тепlopостачання, особливо для забезпечення побудинкового обліку та просування до тарифів, які забезпечують відшкодування витрат на технічне обслуговування та вдосконалення систем. Важливо, щоб житлові та інші будівлі мали засоби обліку та регулювання теплоспоживання. Для розробки стратегій та програм в цій сфері

потрібна більш міцна організаційна база на центральному та місцевих рівнях. Розширення співробітництва з муніципалітетами та іншими зацікавленими сторонами на місцях допоможе: визначити проблеми, дати кількісну оцінку потенціалу, отримати більш якісні дані, розробити заходи та контролювати результати.

РОЗШИРЕННЯ РОЗРОБКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Україна має значний потенціал подальшої розробки власних ресурсів вуглеводнів, включаючи традиційний природний газ та нетрадиційні джерела, такі як сланцевий газ та метан вугільних родовищ. Для форсування внутрішнього видобування Україні потрібно залучити компанії, які мають відповідні технології, досвід та фінансові можливості. Організаційні процедури мають включати розширений підхід «єдиного вікна» для заохочення та полегшення участі в інвестуванні для міжнародних компаній. Крім того, вони мають збільшити кількість циклів для тендерів та ліцензування, і забезпечити справедливі та прозорі умови їх проведення.

Уряд повинен забезпечити наявність адекватного та прозорого нормативно-правового режиму, включаючи відсутність дискримінації у доступі до мереж третіх сторін. Можливим є заохочення видобування природного газу державними компаніями із старих родовищ, шляхом надання їм дозволу продавати газ за більш ринковою, а не регульованою фіксованою ціною, що підвищило б їх інвестиційні можливості та доступ до технологій. Вигоди для країни були б навіть більшими у разі поєднання такого підходу з заходами щодо зменшення попиту на газ. Україна також має зосередитися на реалізації свого потенціалу біомаси, зокрема ресурсів біогазу та енергомістких відходів.

Крім того, Україна потребує розробки відповідної нормативно-правової бази для оцінки запасів та видобування сланцевого газу – ще не освоєного вітчизняного ресурсу. МЕА розробило набір «золотих правил» в яких пропонуються принципи, що можуть дозволити політикам, регулюючим органам, операторам та іншим зацікавленим сторонам вирішувати питання відносно розробки ресурсів нетрадиційного газу¹. Вони можуть надати корисні рекомендації органам, що формують політику в Україні.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ

Енергетичний сектор України потребує значних та довгострокових інвестицій для забезпечення його модернізації, безпеки та конкурентоспроможності. Масштаб необхідних інвестицій оцінюється приблизно на рівні 1700 млрд грн. (170 млрд євро) на період до 2030 року. У сфері освоєння родовищ інвестиції потрібні для реалізації наявного потенціалу нафти та природного газу. Капітальні інвестиції необхідні для газової інфраструктури, включаючи транспортні та розподільчі мережі і сховища природного газу, а також газового теплогенеруючого устаткування систем централізованого тепlopостачання. Вугільна галузь також потребує значних інвестицій. Галузь електроенергетики потребує інвестицій, необхідних для модернізації і заміни існуючих та розробки нових

---

¹. International Energy Agency (2012), *Golden Rules for a Golden Age of Gas – World Energy Outlook Special Report on Unconventional Gas*, OECD/IEA, Paris.

електрогенеруючих блоків і електромереж, а також для нових генеруючих потужностей на відновлюваних джерелах енергії. Інвестиції також необхідні для скорочення енергоспоживання домогосподарствами. Модернізація українських систем централізованого тепlopостачання та будівель з недостатньою теплоізоляцією потребуватиме як державного, так і приватного фінансування.

Модернізація в сегментах виробництва, транспортування та кінцевого споживання енергії в Україні тільки розпочалася. На додаток до зазначених вище величезних інвестицій, потрібні будуть значні суми, щоб реалізувати заплановану до 2018 р., Директиву ЄС щодо великих спалювальних установок. Фундаментальною умовою є радикальне покращення ділового клімату в Україні, включаючи верховенство закону, незалежний та суворий нагляд у сфері конкуренції та просування в бік ринкових цін. Україна посідає низькі місця в міжнародних рейтингах, таких як *Zвіт про ведення бізнесу* (Doing Business Report) 2011 р. Світового банку та Індекс сприйняття корупції (Corruption Perception Index) 2011 р. організації Transparency International (Міжнародна прозорість). Надзвичайно важливо для України усунути перешкоди до залучення прямих іноземних інвестицій та створити ділове середовище для підтримки необхідних реформ в енергетиці. Крім того, Україні потрібно приєднатися до Ініціативи щодо прозорості у видобувних галузях для підвищення прозорості доходів та довіри інвесторів. Розширення доступу до міжнародного вуглецевого фінансування є ще однією важливою можливістю.

Маючи найбільшу в світі інфраструктуру для транзиту газу, транспортуючи величезні обсяги російського газу на європейські ринки, Україна відіграє важливу роль в європейській енергетичній безпеці і, в свою чергу, користується значними доходами від транзиту. Для збереження своєї ролі в транзиті газу та відповідних доходів Україні потрібно залучити фінансування для модернізації та оптимізації газотранспортної системи, а також підвищити прозорість та прогнозованість її функціонування. Реструктуризація НАК «Нафтогаз України» та відокремлення систем транспортування та розподілу газу у відповідності до вимог ЄС знаменувало б значне досягнення в цьому напрямі.

ПРОВЕДЕННЯ РЕГУЛЯТОРНИХ РЕФОРМ

Ще однією важливою умовою є просування регуляторних реформ та забезпечення повної реалізації положень Енергетичного Співтовариства, таких як недискримінаційний доступ третіх сторін до мереж та незалежне і ефективне регулювання. Україні потрібно не лише прийняти відповідні законодавчі акти – в останні роки досягнуто прогресу в цьому відношенні, – але й забезпечити належне виконання цих актів. Відповідна нормативно-правова база, що сприяє конкуренції на енергетичних ринках та забезпечує підзвітність та передбачуваність, є ключовою для залучення інвестицій та гарантування українським споживачам енергії вигоди від ефективного, конкурентоспроможного та надійного енергопостачання. Ці умови допоможуть посилити енергетичну безпеку та економічне зростання.

ПОСТУПОВЕ СКАСУВАННЯ СУБСИДІЙ

Наступним стратегічним пріоритетом має стати поступове та прогнозоване скасування субсидій на газ, вугілля, електроенергію та перенаправлення бюджетних ресурсів на підтримку заходів з енергоефективності. Хоча ці заходи можуть сприйматися як непопулярні з соціальної точки зору, однак вони можуть надати

багатоаспектні вигоди, зокрема оздоровлення державних фінансів і перенаправлення коштів на підтримку енергоефективності; створення цінових сигналів для промислових споживачів та населення для вдосконалення обладнання і практики енергоспоживання та інвестування в енергоефективність; поліпшення фінансового стану державних компаній, обтяжених високою вартістю субсидій. Зусилля з реформування енергетичних субсидій повинні супроводжуватися програмами цільової підтримки для захисту вразливих верств населення від повного впливу підвищення тарифів на енергію, і одночасно створенням міцних політичних засад для підтримки енергоефективності. Вони також мають супроводжуватися систематичним встановленням лічильників та забезпечувати можливість відповідно регулювати споживання.

З часом, дотації у вугільній промисловості також мають бути скасовані. Ці заходи мають супроводжуватися програмами соціальної підтримки в тих місцях, де шахти закриваються, а також схемами підтримки для структурних змін у відповідних регіонах.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ

Більшу увагу потрібно приділити ефективному формуванню, звітності та реалізації заходів енергетичної політики. Щоб досягти успіху українські енергетичні реформи мають базуватися на широкому громадському консенсусі. Поточний процес громадського обговорення *Оновлення енергетичної стратегії до 2030 року* виграв би від ширшої і більш відкритої взаємодії із зацікавленими сторонами для досягнення консенсусу та підвищення відповідальності державного сектору перед суспільством. Стратегію можна покращити розробкою чітких формулювань очікуваних результатів та часових рамок для їх досягнення. Стратегія має окреслити більш збалансований набір політичних пріоритетів, акцентувавши увагу на підвищенні ефективності кінцевого використання енергії.

Процес формування енергетичної політики виграв би від вдосконалення організаційних процедур та координації різних завдань в одному провідному міністерстві. Використання кращих та більш повних вихідних даних, в тому числі за рахунок більшої прозорості та інформації про якість послуг, що надаються споживачам, сприяло б плануванню енергетичної політики, аналізу її ефективності, включаючи аналіз витрат, вигод, а також, моніторингу й оцінці за чіткими показниками. Україна досягла значного прогресу в розробці законодавства, але ключовим питанням є забезпечення дієвої реалізації. Це включає ряд надзвичайно важливих елементів, таких як ефективний регулюючий орган в сфері конкуренції для моніторингу змін на ринках, а також більша відповідальність та контроль в уряді і на державних підприємствах.

ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ

Проведення структурної реформи енергетичного сектору в Україні потребує часу для розвитку та повномасштабного охоплення. В огляді запропоновано такі орієнтовні часові рамки:

В межах трьох-чотирьох років:

- Навантаження у вигляді субсидій може бути ослаблено та поступово скасовано за рахунок підвищення цін до ринкових рівнів;

- Підвищення рівня енергоефективності може почати приносити результати, коли відбудеться покращення інвестиційного клімату у відповідь на більш ринкові цінові сигнали (за умови захисту найбільш вразливих споживачів).

В межах п'яти-восьми років:

- Внутрішній видобуток нетрадиційного газу та енергоресурсів з біомаси може суттєво зрости, що в свою чергу зменшить залежність від імпорту та підвищить енергетичну безпеку країни;
- Споживання природного газу в централізованому теплопостачанні може бути скорочено;
- Підвищення енергоефективності в житловому секторі та промисловості може принести конкретні результати та призвести до створення робочих місць та нових малих і середніх підприємств.

В межах п'ятнадцяти років:

- Україна може практично досягти самодостатності стосовно природного газу;
- реформа енергетичного ринку може сформувати основу для активного та більш диверсифікованого енергетичного сектору, який сприяє міцному та сталому економічному зростанню.

В огляді визнається, що деякі з рекомендацій вимагають важких політичних рішень, таких як поступове скасування субсидій на викопні види палива, але за умови обережного проведення та впевненості громадськості, що вона в перспективі виграє від цих реформ, можливо здійснити їх у соціально прийнятний спосіб. Українські високоосвічені трудові ресурси та активні компанії могли б підтримати цю діяльність уряду, а енергетичний ринок та економіка країни, безсумнівно, могли б залучити великі приватні та іноземні інвестиції завдяки величезному потенціалу. Розвиток малих та середніх підприємств для здійснення заходів з енергоефективності також сприятиме диверсифікації української економіки.

ОСНОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Уряд України має:

- **Сприяти досягненню консенсусу.** Продовжити діяльність щодо збільшення прозорості та рівня консультацій стосовно запропонованих стратегій, політики та законодавства для отримання зауважень від громадськості, промисловості та інших зацікавлених сторін. Розвиток нормативно-правової бази повинен сприяти консенсусу та відображати зауваження зацікавлених сторін, і в результаті, ще до розробки законодавства має привести до узгодженої комплексної стратегії з чіткими завданнями та часовими рамками для виконання.
- **Зміцнити формування енергетичної політики в рамках уряду.** Всі міністерства, відомства та регулюючі органи, що мають відношення до енергетичної політики, повинні брати участь в її формуванні. Відповідальність за розробку енергетичної стратегії, моніторинг результатів та здійснення всіх заходів мають бути зосереджені в одному провідному міністерстві.

- **Поліпшити якість даних та процес збору і використання статистичних даних.** Забезпечити, щоб в основу Оновлення Енергетичної стратегії України до 2030 року був покладений точний енергетичний баланс, щоб мати можливість в майбутньому розробляти основні напрями виробництва, постачання та споживання енергії з застосуванням чітких політичних стратегій для досягнення цілей та можливістю співставлення на міжнародному рівні.
- **Сприяти енергоефективності.** Посилити політику енергоефективності, щоб скоротити споживання енергії населенням, транспортом, комерційним та громадським сектором. Модернізувати системи централізованого теплопостачання, щоб скоротити енергоспоживання, забезпечити постачання тепла та отримання споживачами вигод у вигляді надійності та, в більш довгостроковій перспективі, зменшення рахунків за енергію.
- **Підвищити енергетичну безпеку.** Покращити енергетичну безпеку шляхом нарощування видобутку нафти та природного газу; скороченням споживання природного газу централізованим теплопостачанням (що зменшить залежність від імпорту газу); модернізувати газотранспортну систему для підвищення її ефективності та диверсифікації поставок через взаємозв'язки з ринками Центральної Європи. Крім того, повністю реалізувати потенціал країни щодо розробки відновлюваних енергоресурсів, зокрема біогазу та муніципальних відходів для виробництва тепла та електроенергії.
- **Забезпечити прийнятність.** Будуть отримані економічні вигоди від підвищеної розробки внутрішніх джерел енергії та покращення збору податків шляхом контролю якості нафти, розповсюдженого та систематичного обліку, та прозорості. Поступове впровадження ринкових цін повинно йти пліч-о-пліч з підвищенням рівня енергоефективності та соціальними програмами для захисту найбільш вразливих домогосподарств.
- **Модернізувати систему енергопостачання.** Заохочувати та мобілізувати інвестиції в інфраструктуру, необхідну для підвищення результативності та ефективності всієї системи постачання енергії. Для цього будуть потрібні привабливий діловий клімат, справедлива нормативно-правова база, що сприяє конкуренції, а також стимули, пов'язані з ринковими цінами. Подальшими умовами є зміцнення верховенства закону та поліпшення прозорості, а також реалізація положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.
- **Рухатися в бік низьковуглецевого майбутнього.** Впровадити збалансовану нормативно-правову базу для розвитку відновлюваних джерел енергії (зокрема біомаси та біогазу) та зберігати позиції в атомній енергетиці; залучати більше вуглецевих інвестицій та вживати заходи для реалізації Директиви ЄС щодо великих спалювальних установок.

2. ЗАГАЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА

Основні дані (2011 р.)

Населення: 45,6 млн осіб

ВВП: 165 млрд дол. США

ВВП на душу населення: 7200 дол. США

Загальне первинне постачання енергії: 130,5 млн т н.е. (2010 р.)

Залежність від імпорту енергоносіїв: 39,1% (2010 р.)

ОГЛЯД КРАЇНИ

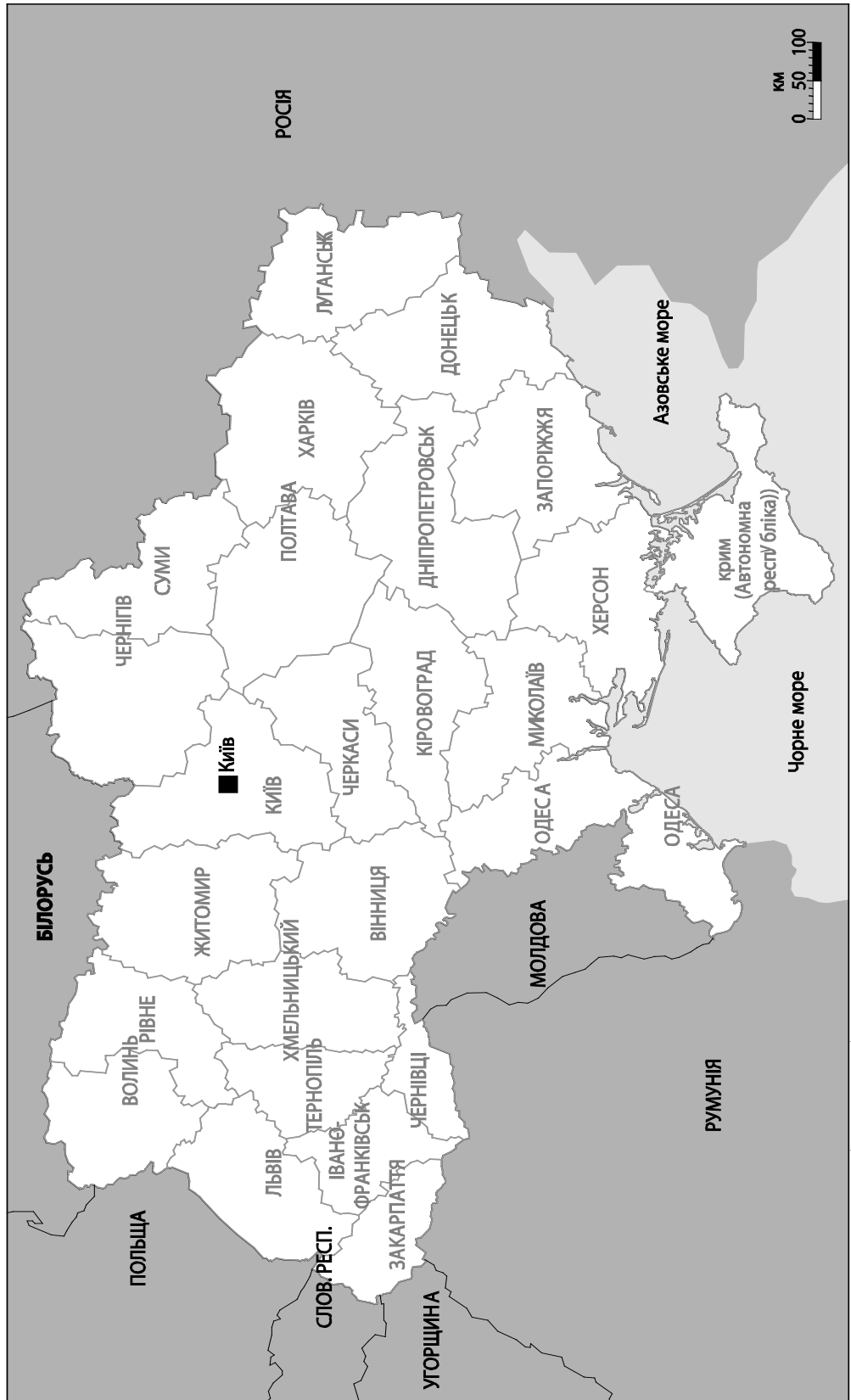
ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД

Україна, населення якої складає 45,6 млн осіб, є другою за величиною територією країною Європи. Вона розташована на стратегічно важливому перехресті шляхів між Європейським Союзом, Російською Федерацією та регіонами Чорного і Каспійського морів (Рис. 2.1). Україна має багаті мінеральні ресурси, включаючи енергетичні – нафту, газ, вугілля, гідроресурси та біомасу – і сама є великим енергетичним ринком. Україна відіграє визначну роль у транзиті природного газу з Росії до європейських ринків. Вона має можливість суттєво наростити власний видобуток природного газу, скоротити його споживання, зокрема в житловому секторі, і до 2030 р. вийти на повне покриття внутрішніх потреб і таким чином повністю відмовитися від імпорту природного газу.

Політичні та економічні пріоритети України визначаються її національними інтересами, при цьому вона намагається підтримувати добрі стосунки зі своїми стратегічними партнерами – Російською Федерацією та Євросоюзом (ЄС). Так, з Росією було укладено ряд угод, таких як продовження оренди Росією військових об'єктів в Криму в обмін на зменшення ціни на газ (Харківські угоди, квітень 2010 р.). Україна виключила з своїх планів вступ до НАТО, який викликав сильний опір з боку Росії. Процес інтеграції з ЄС віднесено до пріоритетів та офіційних стратегічних цілей України². Серед основних досягнень в цьому напрямі є її приєднання до Енергетичного Співтовариства у 2011 р. Україна співпрацює з ЄС в рамках програми Східного Партнерства, метою якої є створення умов для прискорення політичної асоціації та поглиблення економічної інтеграції між ЄС та східноєвропейськими країнами-партнерами, включаючи Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову та Україну.

² Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2012, Foreign Policy Priorities; www.mfa.gov.ua/france/fr/35729.htm (accessed 23 July 2012).

Рисунок 2.1. Карта України

Ця карта не претендує на визначення статусу чи с'веренітету будь-якої території, державних кордонів та назви будь-якої території, міста чи області

Україна поєднує дві моделі регіональної економічної інтеграції – ЄС та російську. Так, наприклад, у грудні 2011 р. було завершено переговори стосовно Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи Угоду про глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ), а 30 березня 2012 р. Угоду було парафоровано, що є кроком у комплексному процесі ратифікації. Проте підписання та ратифікації цієї Угоди не відбулося через політичну ситуацію, яка склалася внаслідок судових процесів проти опозиційних політиків та колишніх членів уряду³. Водночас, Росія запропонувала Україні приєднатися до ініційованого нею Митного Союзу. 9 серпня 2012 р. Президент України Віктор Янукович підписав Закон №5193-VI «Про ратифікацію Угоди про вільну торгівлю» в рамках Співдружності Незалежних Держав.

Росія і надалі матиме суттєвий вплив на сектор енергетики України. Необхідність у співпраці з російськими компаніями залишатиметься через потребу України в імпорті природного газу та її роль як транзитної держави, а також через наявність російських інтересів в її нафтовій та атомній галузях. Російські установи та банки фінансують інвестиції в енергетику України.

Більш тісне співробітництво з ЄС відкриває для України додаткові можливості розвитку та інтеграції з енергетичними ринками Європейського Союзу. На сьогодні програми та установи ЄС надають кошти для інвестицій, допомогу уряду в розробці ефективної моделі енергетичного ринку та пропонують заходи з галузевої бюджетної підтримки, обумовлені курсом на реформування. Європейські компанії та банки надають необхідні технології і фінансування для енергетики та промисловості України. Україна може отримувати більшу користь від російських та європейських інвестицій, вкладених в модернізацію енергетичної галузі; для цього потрібні зрозумілі, прогнозовані та справедливі ринкові правила, економічно приваблива та ефективно працююча нормативно-правова база.

Протягом останніх років Україна нарощує торговельні та політичні зв'язки з США, Туреччиною, Китаєм, а також іншими країнами Азії, Близького Сходу і Латинської Америки. На міжнародному рівні Україна приєдналася до Світової організації торгівлі у 2008 році.

Економіка України досить відкрита. Водночас, як експортно-орієнтована держава, вона залежить від регіональних та світових процесів. Так, наприклад, на металургію припадає приблизно 50% загального експорту. Основними видами експортної продукції є також мінеральні добрива та зерно. При цьому Україна значною мірою залежить від імпорту нафти і газу. У результаті зміни зовнішніх тенденцій в будівництві, сільському господарстві та енергетиці можуть суттєво впливати на внутрішній стан економіки країни.

Починаючи з 2008 р., Україна зазнавала значного негативного впливу світової економічної та фінансової кризи: вона отримала важкий удар від падіння цін на сталь та втрати довіри до національної валюти і банківської системи, що викликало великий відтік капіталу. Це призвело до труднощів з платіжним балансом, а також до фіскальної кризи та кризи ліквідності. У результаті в 2009 році Україна опинилася в глибокій рецесії, з скороченням промислового виробництва майже на 22%.

³ Колишнього прем'єр-міністра та лідера опозиційної партії Юлію Тимошенко було звинувачено у перевищенні службових повноважень за її роль в укладенні газових угод 2009 р. між Нафтогазом та Газпромом, які були публічно засуджені як шкідливі для України. У жовтні 2011 р. її було приговорено до штрафу, заборони займати керівні посади та семи років ув'язнення після судового процесу, який ЄС та США визнали таким, що не відповідає міжнародним стандартам.

Українська гривня була суттєво девальвована порівняно з долларом США, а реальний ВВП у 2009 році скоротився майже на 15%, після різкого спаду в інвестиціях, споживанні та виробництві. З падінням виробництва зріс коефіцієнт зовнішнього боргу, а дефіцит бюджету збільшився з 3,1% у 2008 р. до 8,7% у 2009 р. З урахуванням світової рецесії та скорочення фінансових потоків, зовнішні джерела фінансування стали майже недосяжними для банків, що призвело до значних проблем ліквідності банківської системи країни. Домогосподарства та компанії, що скористалися номінованими у доларах великими кредитами, які підживлювали споживання та сектор нерухомості, зіткнулися з труднощами у їх виплаті, і це поглибило банківську кризу⁴.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) запропонував Україні підтримку і погодив надання 16,4 млрд дол. США за програмою «стенд-бай» у листопаді 2008 р. для стабілізації банківської системи та пом'якшення впливу від обвалу виробництва. Програма була обумовлена конкретними вимогами, такими як скорочення бюджетного дефіциту, застосування більш гнучкого режиму обмінного курсу і підвищення цін на природний газ для домогосподарств та підприємств централізованого тепlopостачання. МВФ виплатив три транші коштів, але призупинив цю програму після сповільнення внутрішньополітичних реформ та невиконання урядом вимог МВФ стосовно скорочення витрат. Загалом МВФ надав близько 11 млрд дол. США за програмою 2008 р., та близько 3,4 млрд дол. США за другою програмою «стенд-бай», погодженою в середині 2010 р. Дискусії стосовно поновлення програми відбувалися у 2011 р. та продовжуються у 2012 р.

У листопаді 2011 р. МВФ підкреслив, що загроза державного дефолту минула та відзначив поступове відновлення економіки, проте привернув увагу до того, що «значних змін у формуванні політики не відбулося, і врахування політичних аспектів заходів економічної політики продовжують визначати політичні процеси в Україні. Спроби подолати наявну структурну та інституційну слабкість призупинилися. Рішення стосовно банків залишилися незавершеними, режим обмінного курсу повернувся до докризового стану, сектор енергетики в основному залишився неререформованим, квазі-фіскальні дефіцити поширилися, а юридичні та урядові реформи не досягли цілей»⁵. У січні 2012 р. Світовий банк виявив, що «структурні слабкості залишилися поза увагою (...) Незважаючи на зумовлене експортом поживавлення останніх двох років, виробництво все ще не досягло докризового рівня і економіка залишається вразливою до мінливих цін на товари та залежною від зовнішнього фінансування»⁶.

І хоча економічна ситуація з того часу поліпшилася – у 2010 та 2011 рр. зростання ВВП було досить динамічним завдяки підйому промислового виробництва та багатому врожаю зерна – Україна все ще не досягла докризового рівня виробництва. Перешкоди на шляху до інтенсивного сталого економічного росту залишилися. МВФ та Світовий банк знизили прогнози росту ВВП на період 2012–

---

⁴ International Monetary Fund (IMF) (2011), *First Review Under the Stand-By Arrangement*, IMF Country Report No. 11/52; <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr1152.pdf> (accessed 23 July 2012).

⁵ International Monetary Fund (IMF) (2011), *Ukraine: Ex Post Evaluation of Exceptional Access under the 2008 Stand-By Arrangement*, IMF Country Report No. 11/325, p.3; www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11325.pdf (accessed 23 July 2012).

⁶ World Bank (2012), *Country Partnership Strategy 2012-2016 for Ukraine for the Period FY12-FY16*, World Bank, Washington DC., p.4.

2015 рр. до рівня 2-4% на рік проти 5%, прогнозованих у 2010 та 2011 роках⁷. Український бюджет 2012 р. базується на прогнозованому зростанні ВВП у 3,9%. Банківська система ще в непевному стані через недостатню ліквідність та велику кількість ризикованих кредитів, обсяги відтоку капіталу ще великі, а рівень прямих іноземних інвестицій низький порівняно з потребами та потенціалом країни. Дефіцит бюджету в 2011 році було скорочено на 4,2%, але ще залишаються значні можливості для подальшого скорочення шляхом поступового скасування субсидіювання тарифів на газ для населення. Через високі ціни на імпортовані нафту і газ дефіцит торговельного балансу та поточного рахунку України залишається дуже великим.

ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ

Загальне первинне постачання енергії (ЗППЕ) України у 2010 р. склало 130,5 млн тонн нафтового еквіваленту (т н.е.) (табл. 2.1), що на 0,9% менше, ніж в 2010 р. і на 7% менше, ніж в 2004 р. За період з 1990 р. по 2010 р. цей показник зменшився на 47%, перш за все через економічну депресію в Україні в 90-х роках та зміни в економіці – падіння виробництва та зростання обсягу послуг у 2000-х роках, що призвело до скорочення рівнів енергоспоживання. Споживання газу та вугілля протягом цього періоду значно скоротилося (рис. 2.2 та рис. 2.4).

Таблиця 2.1 Економічні та енергетичні показники, 2000-2010 рр.

	Населе- млн осіб	ВВП, млрд дол. США 2005 р.	Видобуток, млн т н.е.			Загальне млн т н.е.	Загальне т н.е./особу	CO ₂ від млн т CO ₂
			Нафта	Газ	Вугілля			
2010 р.	45,9	90,6	3,6	15,4	31	130,5	2,84	266,59
Динаміка 2000 р. до 2010р., %	-6,7	52,1	-3,2	2,9	-14,7	-0,9	6,2	-3,9
Частка від світового в 2010 р., %	0,7	0,2	0,1	0,6	0,9	1	-	0,9
Місце в світі, 2010 р.	31	57	50	30	13	18	44	131

Примітки: ЗППЕ включає внутрішнє виробництво та імпорт, за винятком обсягів експорту та переміщень між енергетичною продукцією; т н.е. – тонна нафтового еквіваленту.

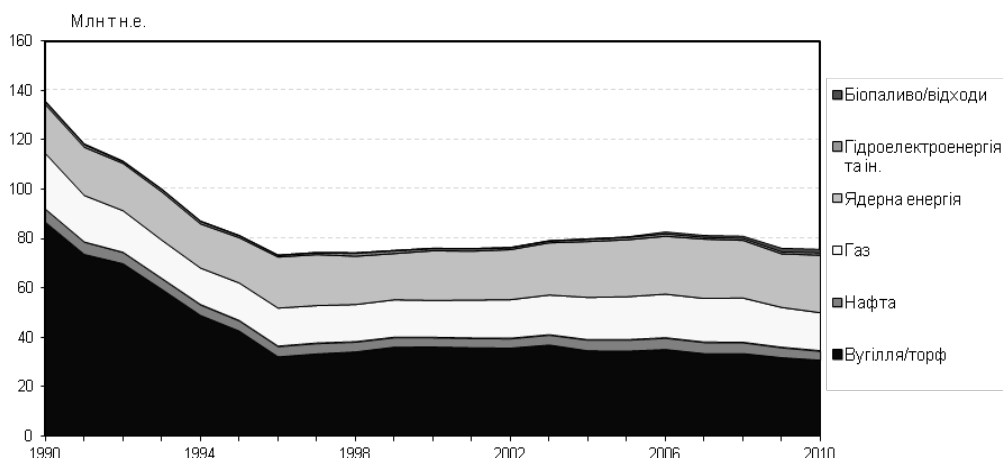
Джерело: Бази даних Міжнародного енергетичного агентства (МЕА).

Україна має багаті енергетичні ресурси, особливо запаси вугілля. Вона належить до найкрупніших виробників вугілля (тринадцяте місце в світі у 2010 р.). Виробництво вугілля значно скорочувалося у 1990-1996 рр., і стабілізувалося з кінця 2000-х років.

⁷ International Monetary Fund World Economic Outlook Database; <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/data/changes.htm> (accessed on 12 June 2012). The World Bank (2012). *Ukraine, Economic Update*; http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/07/20/000333038_20120720014421/Rendered/PDF/12980NEW0Macr00Box370065B00PUBLIC0.pdf (accessed on 12 August 2012).

І хоча видобуток вугілля в Україні покриває більшість внутрішніх потреб, країна значною мірою залежить від імпорту нафти та газу. Загальна залежність від імпорту енергоресурсів складає 39%.

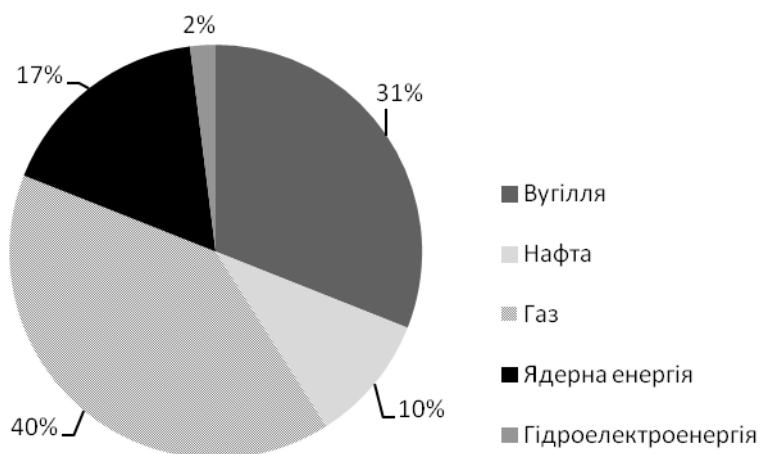
Рисунок 2.2 Внутрішнє виробництво первинних енергоресурсів, 1990-2010 рр.

Джерело: Бази даних МЕА.

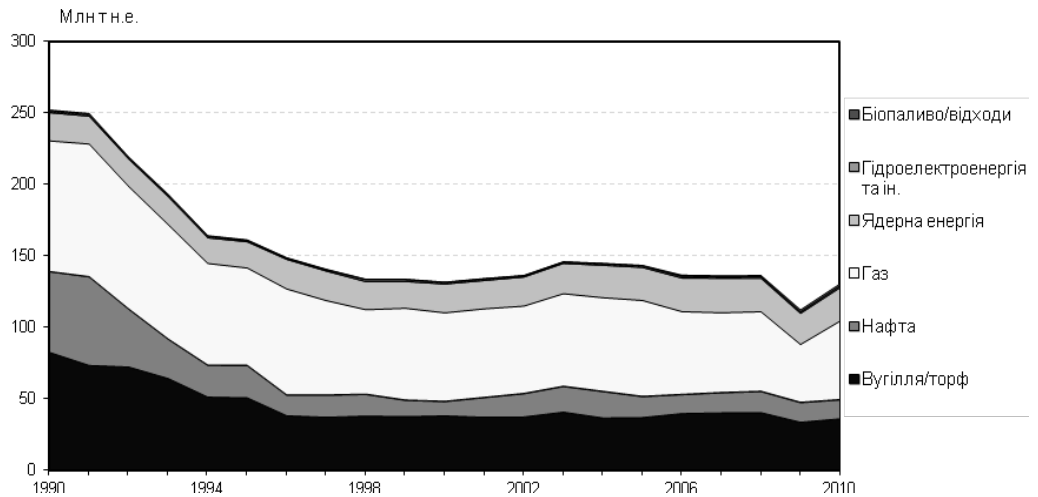
У структурі енергоресурсів України переважає природний газ, частка якого у 2010 р. становила 40% ЗППЕ, зменшившись з 47% у 2004 р. (рис. 2.3 та 2.4). Частка вугілля слала 31% у 2010 р., порівняно з 23,6% у 2004 р. На атомні електростанції у 2010 р. припадало 17% ЗППЕ. Внесок гідроелектростанцій до загальних енергоресурсів склав 2%, а внесок решти відновлюваних джерел енергії був незначним. Однак, враховуючи складність отримання надійних даних щодо виробництва тепла відновлюваними джерелами та ймовірне заниження реального споживання біомаси в офіційній статистиці, частка відновлюваної енергії в структурі первинних енергоресурсів може бути дещо більшою.

Рисунок 2.3 Структура первинних енергоресурсів, 2010 р.

Джерело: НАК «Нафтогаз України».

Рисунок 2.4 Загальне первинне постачання енергії

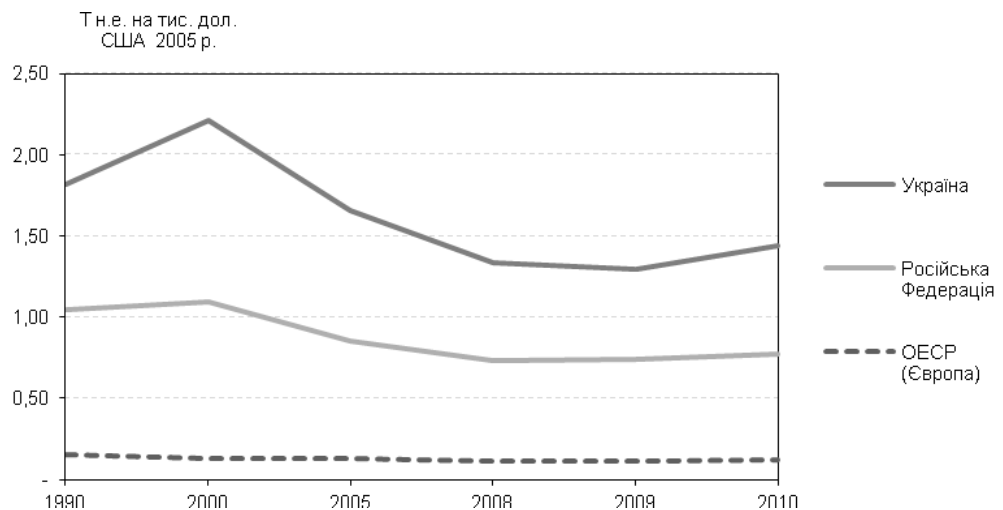

Примітка: Без врахування торгівлі електроенергією.

Джерело: Бази даних МЕА.

Економіка України залишається однією з найбільш енергоємних в регіоні, незважаючи на підвищення енергоефективності в промисловому секторі та закриття у 90-х роках частини найбільш енергоємних виробництв. Енергоємність України, тобто відношення ЗПPE до ВВП, в десять разів перевищує середній аналогічний показник країн – членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а в перерахуванні по паритету купівельної спроможності – у 3,2 рази перевищує середній показник по ОЕСР. І хоча ситуація помітно поліпшилася у 2000-х роках, коли ріст ВВП у 1,5 рази перевищував ріст енергоспоживання, за останні роки відбулося погіршення загального показника енергоємності (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 Показники енергоємності вибраних країн (ЗПPE/ВВП)

Джерело: IEA (2012), *Energy Balances of Non-OECD Countries*, OECD/IEA, Paris.

Однак відношення ЗПРЕ до ВВП може бути більш сприятливим, ніж зазначене, якщо брати до уваги величину тіньової економіки. За оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, створена вартість, що не відображена в офіційних даних, у 2012 році становила 34% українського ВВП⁸.

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА

Протягом останніх років інституційна структура для визначення енергетичної політики була реорганізована Кабінетом Міністрів України, як головною інстанцією для прийняття рішень Кабінет Міністрів – це орган, відповідальний за координацію державної політики та контроль за державними енергетичними компаніями. Енергетична політика займає важливе місце серед його політичних пріоритетів, причому президент і парламент також беруть участь в процесі прийняття рішень. До основних органів загальнодержавного рівня, що мають повноваження в галузі енергетичної політики, належать:

- Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (Міненерговугілля України), що відповідає за реалізацію енергетичної політики в частині забезпечення енергоресурсами та координацію енергетичної політики в рамках уряду і надання консультацій парламенту.
- Міністерство екології та природних ресурсів України відповідає за надання ліцензій та укладання договорів з розподілу продукції для видобутку вуглеводнів, а також за політику в галузі зміни клімату. Координація та реалізація всіх заходів в галузі кліматичної політики, визначених цим Міністерством, належить до повноважень Державного агентства екологічних інвестицій (Держекоінвестагентство), яке також несе загальну відповідальність за реалізацію положень Кіотського протоколу та Конвенції ООН про зміну клімату.
- Міністерство фінансів України відповідає за оподаткування, що стосується енергетичного сектору.
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку України) є провідним органом у визначенні політики енергоефективності, проте повноваження в цій галузі розподілені між численними міністерствами та установами. Питаннями підвищення енергоефективності та сприяння розвитку відновлюваних джерел енергії займається Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України.
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розробляє відповідну політику та програми, що діють на місцевому рівні.
- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики (НКРЕ), контролює ринки природного газу та електроенергії.
- Антимонопольний комітет відповідає за запобігання концентрації надмірної економічної влади окремих суб'єктів господарювання.
- Державна інспекція ядерного регулювання України має повноваження з регулювання діяльності об'єктів атомної енергетики, включаючи видобуток урану, поховання радіоактивних відходів та виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС.

---

⁸ Інтерфакс-Україна, 21 серпня 2012 р., Мінекономіки: Рівень тіньової економіки в Україні зріс на 0,4% у 1-му кварталі 2012 р.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У 2006 р. МЕА опублікувало *Огляд енергетичної політики України*, проаналізувавши сектори української енергетики та надавши рекомендації уряду щодо посилення внутрішньої енергетичної безпеки та скорочення імпорту природного газу. Енергоефективність, відповідність тарифів витратам та прозорість були визначені в Огляді пріоритетними напрямками для вирішення викликів країни⁹. З того часу відбулося багато глобальних і внутрішніх економічних і політичних подій, які принесли нові обмеження та можливості для української енергетичної політики, і змінили деякі структурні тенденції в окремих галузях енергетики країни.

Україна приєдналася до *Договору про заснування Енергетичного Співтовариства* у вересні 2010 р. та прийняла ряд зобов'язань з реформування енергетики (вставка 2.1). Сюди увійшли зобов'язання привести енергетичний сектор у відповідність з внутрішнім енергетичним ринком ЄС та законодавчими актами ЄС (*acquis communautaire*), що стосуються енергетики.

У 2010 р. Уряд України затвердив *Програму економічних реформ на 2010-2014 роки*, яка охоплює низку секторів економіки країни¹⁰. Вона свідчить, що уряд добре обізнаний з ключовими завданнями енергетичного сектору, пов'язаними з безпекою, соціальною та економічною стабільністю, зокрема щодо залучення інвестицій та просування в бік застосування тарифів, що покривають витрати. Програмою визнається незадовільний стан української енергетики, що виник через старіння основних фондів, неефективність виробництва та транспортування електроенергії, неефективне управління державними підприємствами, нестачу фінансових ресурсів, непрозорість ринку та непослідовне регулювання, цінові диспропорції, субсидії та недостатні стимули для інвестицій в енергоефективність.

Сприяння енергоефективності шляхом цінових сигналів і посилення конкуренції та надійності електроенергетики є основними завданнями програми в секторі енергетики. Основними підходами для досягнення цілей є оновлення національної енергетичної стратегії, що розрахована на період до 2030 р., забезпечення незалежності регулювання, підвищення тарифів для більшої відповідності витратам та започаткування до кінця 2012 р. процесу скасування субсидій та створення стимулів для підвищення енергоефективності. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки могла б координувати тісний взаємозв'язок між реформами енергетичного сектору та її цілями щодо забезпечення зайнятості та економічного росту, а також акцентувати увагу на нагальній потребі в залученні іноземних інвестицій, більшій прозорості, посиленні конкуренції, і визначити пріоритети, плани та заходи для найкращого досягнення цих цілей.

⁹ МЕА, Україна: *Огляд енергетичної політики*, 2006 р., Париж;

<http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/ukraine2006-1.pdf> (станом на 23 вересня 2012 р.).

¹⁰ Уряд України, *Програма економічних реформ на 2010-2014 роки* "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава"; www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf, (станом на 11 березня 2012 р.). Переклад на англійську мову: www.usubc.org/site/files/Ukraine_Program_of_Economic_Reforms_2010-2014.pdf (станом на 11 березня 2012 р.).

Вставка 2.1**Членство України в Енергетичному Співтоваристві¹¹**

Договір про заснування Енергетичного Співтовариства (Договір про Енергетичне Співтовариство) вступив у дію в 2006 році. Він поєднує країни ЄС та Балканського півострова з Україною і Молдовою для сприяння енергетичній безпеці, стабільності, розвитку та солідарності шляхом інтеграції енергетичного ринку, взаємних зв'язків, гармонізації правил, норм та політичного курсу з прийнятими в ЄС, а також координації енергетичної політики.

У листопаді 2006 р. Україна набула статусу спостерігача в *Договорі про Енергетичне Співтовариство*. З того часу вона подала заявку на повне членство, яке зобов'язує учасників впроваджувати *acquis communautaire* в галузі енергетики, зокрема відповідну законодавчу базу в електроенергетичній та газовій галузях, а також у сфері поновлюваної енергії, конкуренції та навколишнього середовища. Переговори з ЄС були успішно завершені, і Україна приєдналася до *Договору про Енергетичне Співтовариство* в жовтні 2009 р., підписавши відповідний меморандум. Услід за цим Міністерською радою Енергетичного Співтовариства в грудні 2009 р. було прийнято рішення про приєднання України до *Договору про Енергетичне Співтовариство*. В цьому рішенні були викладені порядок та умови для приєднання, такі як прийняття та введення в дію законодавчих актів стосовно газової галузі у відповідності до Директиви ЄС 2003/55/ЄС. Україна офіційно стала членом *Договору про Енергетичне Співтовариство* у вересні 2010 р., з підписанням протоколу, який визначив графік впровадження *acquis communautaire*.

Стаття 2 Договору стосується енергії, що передається мережами, зокрема електроенергії та газу, які підпадають під Директиви Європейського Союзу 2003/54/ЄС та 2003/55/ЄС, і визначає такі цілі:

Завдання Енергетичного Співтовариства полягає в організації зв'язків між Сторонами й створенні правової та економічної бази стосовно енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, як визначено в пункті 2, для:

а) створення стабільної регуляторної та ринкової структури, здатної залучати інвестиції в газові мережі, генерувальні потужності, мережі передачі та розподілу таким чином, щоб усі Сторони мали доступ до стабільного та постійного енергопостачання, що є істотним для економічного розвитку та соціальної стабільності;

б) створення єдиного регуляторного простору енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, що є необхідним для відповідності географічним розмірам товарних ринків, яких це стосується;

с) поліпшення безпеки постачання в єдиному регуляторному просторі за допомогою запровадження стабільного інвестиційного клімату, завдяки якому можуть бути прокладені трубопроводи до каспійських, північноафриканських та

¹¹ Договір про заснування Енергетичного Співтовариства;

www.energycommunity.org/portal/enc_home/energy_community/Legal/Treaty#Title; Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, www.energycommunity.org/pls/portal/docs/728177.pdf (станом на 1 березня 2012 р.).

Вставка 2.1**Членство України в Енергетичному Співтоваристві**

близькосхідних запасів газу й можуть використовуватися місцеві джерела енергії, як-от: природний газ, вугілля та гідроенергетика;

d) поліпшення екологічної ситуації стосовно енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, й пов'язаної з ними енергоефективності, заохочення використання відновлюваних джерел енергії, визначення умов торгівлі енергією в єдиному регуляторному просторі;

e) розвитку конкуренції на ринку енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, у більш широких географічних масштабах та використання ефекту економії завдяки масштабам.

Сприяння енергоефективності шляхом цінових сигналів і посилення конкуренції та надійності електроенергетики є основними завданнями програми в секторі енергетики. Основними підходами для досягнення цілей є оновлення національної енергетичної стратегії, що розрахована на період до 2030 р., забезпечення незалежності регулювання, підвищення тарифів для більшої відповідності витратам та започаткування до кінця 2012 р. процесу скасування субсидій та створення стимулів для підвищення енергоефективності. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки могла б координувати тісний взаємозв'язок між реформами енергетичного сектору та її цілями щодо забезпечення зайнятості та економічного росту, а також акцентувати увагу на нагальній потребі в залученні іноземних інвестицій, більшій прозорості, посиленні конкуренції, і визначити пріоритети, плани та заходи для найкращого досягнення цих цілей.

У 2006 р. Україна затвердила *Енергетичну стратегію України на період до 2030 р.* (надалі – *Енергетична стратегія до 2030 р. (2006)*)¹², яка мала на меті створити комплексну стратегію на основі різних державних програм. Було розроблено низку планів та програм і укладено ряд міжнародних договорів у секторі енергетики, проте більшість з них ще не реалізована повною мірою. Після прийняття стратегії ряд світових та внутрішніх подій – економічних та політичних, і насамперед, значне зростання ціни імпортованого газу – спричинили величезний вплив на енергетичний сектор України. У 2012 р. енергетична стратегія переглядається. Проект Оновлення енергетичної стратегії України на період до 2030 р. (надалі – проект *Оновлення енергетичної стратегії до 2030 р.*) був опублікований в червні 2012 р. для обговорення відповідними організаціями та громадськістю¹³. Цей документ представляє більш комплексну та збалансовану стратегію, ніж його попередник, визначає необхідність більше зосередитися на енергоефективності, конкурентоспроможності і прозорості на енергетичних ринках, а також приділяти підвищену увагу екологічним наслідкам споживання енергоресурсів. Він встановлює ряд завдань, включаючи підвищену енергетичну безпеку та надійність, підвищення енергоефективності та зменшення впливу на навколишнє середовище. Стратегія досягнення цих цілей включає: розробку комплексної та ефективної нормативно-правової бази, що сприятиме посиленню конкуренції, дерегуляцію та більше

¹² Уряд України (2006), *Енергетична стратегія України на період до 2030 р.*, Київ.

¹³ Уряд України (2012), *Проект Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.*, червень 2012, Київ.

різноманіття джерел постачання енергії; збільшення обсягів розвідувальних робіт та розробки вітчизняних енергоресурсів; заходи з підвищення енергоефективності; запровадження ціноутворення, що відображає витрати; а також поліпшення умов для залучення приватних інвестицій. Проект *Оновлення енергетичної стратегії до 2030 р.* передбачає регулярні перегляди з поновленням енергетичних прогнозів і стратегії кожні п'ять років та щорічні поточні огляди для оцінки стану реалізації.

Український уряд вже зробив важливі кроки в трансформуванні енергетичного сектору. МЕА вітає ці кроки, і рекомендації цього огляду передбачають використання досягнутого прогресу. Як підкреслювалося в процесі поглибленого огляду, ці досягнення включають:

- Прогрес у включенні до українського законодавства положень Договору про Енергетичне Співтовариство та їх реалізації, з метою сприяння посиленню конкуренції в електроенергетичній та газовій галузях, насамперед шляхом підготовки до реструктуризації НАК «Нафтогаз України» та посилення ролі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики.
- Реформування нормативно-правової бази щодо розвідки та видобування нафти і природного газу, стосовно чого відбулися відкриті консультації з зацікавленими учасниками ринку. У 2012 р. за справедливою процедурою були проведені тендери на розвідку природного та нетрадиційного газу, які викликали зацікавленість провідних міжнародних нафтових компаній, технології та досвід яких є необхідними для сприяння видобутку вітчизняного газу. Це є важливим кроком та відкриває шлях до підписання договорів про розподіл продукції.
- Активізація зусиль щодо скорочення споживання газу; підготовка до диверсифікації поставок газу через взаємозв'язки з європейськими ринками та використання трубопроводів у зворотному напрямку; наміри модернізувати газотранспортну систему у співробітництві з Європейським Союзом та міжнародними фінансовими організаціями (Європейським інвестиційним банком, Європейським банком з реконструкції та розвитку та Світовим банком).
- Поліпшення регулювання систем централізованого тепlopостачання, що має меті впровадження тарифної системи, яка передбачає повне відшкодування витрат.
- Раціоналізація Податкового кодексу у 2010 р. для підтримки інвестицій в енергетичний сектор¹⁴. Зміни забезпечують скорочення ставок податку на додану вартість (ПДВ) та податку на прибуток підприємств¹⁵.

В інших важливих політичних напрямках, таких як скасування субсидій в газовій та електроенергетичній галузях, прогрес був повільнішим. *Програма економічних реформ на 2010-2014 роки (2010)* передбачала підвищення регульованих тарифів. Насправді, у 2010 р. відбулося підвищення на 50% тарифів для систем централізованого тепlopостачання та населення, але подальших змін не було, незважаючи на погоджений графік та підвищення цін на імпортований газ. Щедрі пільгові тарифи для виробництва сонячної та вітрової енергії та зобов'язання для державних компаній приєднувати до мережі нові генеруючі установки надали поштовх розвитку української відновлюваної енергетики, але викликали занепокоєння стосовно ефективності затрат на такі заходи.

---

¹⁴ www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (станом на 21 серпня 2012 р.).

¹⁵ Ставка ПДВ складає 20% з 1 січня 2011 р. до 31 грудня 2013 р. і зменшиться до 17% з 1 січня 2014 р.

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Україна потребує трансформації свого енергетичного сектору в більш ефективну, безпечну та сталу енергетичну систему. І хоча ряд ініціатив вже реалізується, необхідні подальші кроки в реформуванні. Надзвичайно важливим є поглиблення та вдосконалення програми реформ, а також цілеспрямованість у вирішенні всіх без винятку завдань. Необхідні узгоджені зусилля для зміцнення двох взаємодоповнюючих основ: прискорення внутрішнього виробництва енергії та збільшення зусиль в сфері енергоспоживання для отримання вигод від підвищення енергоефективності і скасування субсидій. Цей процес має базуватися на комплексній стратегії, що включає розвідку та видобуток внутрішніх енергоресурсів, модернізацію інфраструктури, більш масштабні підходи до підвищення енергоефективності, швидкий прогрес в ефективних ринкових реформах (включно зі скороченням бюджетних субсидій та переходом до ринкових цін) та якісне управління. Прискорена трансформація енергетичного сектору є можливою і може принести українцям масштабні вигоди.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ ТА ПОТРЕБИ В ІНВЕСТИЦІЯХ

Енергетичний сектор України потребує залучення значних та довгострокових інвестицій для забезпечення його модернізації, сталого розвитку, безпеки, самодостатності та конкурентоспроможності. Масштаб необхідних інвестицій знаходиться на рівні 1700 млрд грн. на період до 2030 р. У сфері розвідки та видобування, інвестиції потрібні для реалізації наявного потенціалу нафти та газу. Капітальні інвестиції потрібні для газової інфраструктури, включаючи транспортні і розподільчі мережі та сховища газу, газового теплогенеруючого устаткування систем централізованого тепlopостачання та інфраструктури для транспортування тепла. Вугільній галузі також потрібні значні інвестиції. У галузі електроенергетики інвестиції необхідні для модернізації, заміни та розробки нових електрогенеруючих блоків та електромереж, для сприяння використанню відновлюваних джерел енергії, особливо біомаси та відходів. Інвестиції також необхідні для скорочення енергоспоживання домогосподарствами. Для модернізації українських систем централізованого тепlopостачання та недостатньо утеплених будівель буде потрібне як державне, так і приватне фінансування.

Для зменшення залежності від імпорту потрібно більше тендерів на розвідку родовищ нафти і газу та більше успішних угод про розподіл продукції, що може зробити Україну привабливою для інвестицій в цей напрям діяльності. Україні необхідно особливо зосередитися на сланцевому газі та метані вугільних родовищ, а також на великому потенціалі біомаси, який ще значною мірою не використовується і може бути конкурентоспроможним за ринкових цін на газ, зокрема в таких галузях, як виробництво тепла, за умови наявності технологій та привабливості для інвестицій. Використання відходів в містах є непростим завданням для України, але надає можливість отримати паливо для виробництва тепла та електроенергії. Крім того, Україні було б слушно приєднатися до Ініціативи щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях (Extractive Industries Transparency Initiative) для сприяння досягненню прозорості доходів та довіри інвесторів.

Маючи найбільшу в світі інфраструктуру для транзиту газу та транспортуючи близько 100 млрд м³ на рік російського газу до Європи, Україна відіграє важливу

роль в європейській енергетичній безпеці і, в свою чергу, користується значними доходами від транзиту. Для збереження своєї ролі в транзиті газу Україні необхідно залучити фінансування для модернізації та оптимізації газотранспортної системи. Насправді, місце України в транзиті газу є ключовою опорою політики енергобезпеки, як її власної, так і ЄС.

Електрична інфраструктура України старіє і погіршується: багато електростанцій значно перевищили технічний строк служби і працюють з низькою ефективністю. Більше того, за оцінками, обмеження викидів забруднювачів повітря від великих джерел, що спалюють паливо, яке вимагається за Договором про Енергетичне Співтовариство, потребуватиме за оцінками від 10 до 12 млрд дол. США інвестицій. Виконання цих вимог надає можливість скоротити шкідливе забруднення повітря та підвищити ефективність електростанцій. Міністерству енергетики та вугільної промисловості України необхідно ретельно проаналізувати вартість встановлення технологій очищення викидів порівняно з вартістю будівництва нових, більш ефективних електростанцій.

Проект *Оновлення Енергетичної стратегії до 2030 р.* встановлює приблизний масштаб інвестиційних завдань в енергетичному секторі. За його оцінками, Україні потрібно інвестувати 1700 млрд грн. (в цінах 2010 р.) у період до 2030 р., тобто близько 90 млрд грн. щорічно. Ця величина розподіляється між енергетичними галузями таким чином: електро- і теплоенергетика – 720 млрд грн., нафта і газ – 510 млрд грн., атомна енергетика – 390 млрд грн., вугілля – 80 млрд грн. Зрозуміло, що така величина є надскладним фінансовим завданням, яке вимагатиме іноземних та приватних інвестицій, а також стратегічного перерозподілу бюджетної підтримки.

РЕФОРМА ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

Для залучення інвестицій і успішної трансформації української енергетики необхідно забезпечити ряд умов. Першою є регуляторна реформа для забезпечення незалежного і ефективного регулювання та повного виконання положень Договору про Енергетичне Співтовариство, зокрема положення про недискримінаційний доступ третіх сторін до енергетичних мереж. Стала регуляторна і політична база, що сприяє конкуренції на енергетичних ринках та забезпечує підзвітність та передбачуваність, є ключовою для залучення інвестицій та гарантування українським споживачам енергії вигоди від ефективного, конкурентоспроможного та надійного енергопостачання. Це сприятиме поліпшенню енергетичної безпеки та додасть стабільності Україні та її сусідам. Україні потрібно не лише прийняти відповідні законодавчі акти чи консультуватися з Секретаріатом Енергетичного Співтовариства при їх підготовці – протягом останніх років досягнуто прогресу в цьому відношенні – а й забезпечити належне виконання цих актів.

Також дуже важливо забезпечити незалежність НКРЕ як регуляторного органу та Антимонопольного комітету як органу, що контролює конкуренцію. Суттєво, щоб ці органи мали достатні ресурси для ефективного виконання своїх все складніших обов'язків та повноважень.

Іншим стратегічним пріоритетом має бути поступове та прогнозоване скасування субсидій на газ, вугілля та електроенергію і перенаправлення відповідних бюджетних ресурсів, на підтримку заходів з енергоефективності. Хоча ці заходи можуть сприйматися як непопулярні з соціальної точки зору, однак вони можуть

надати багатоаспектні вигоди, зокрема оздоровлення державних фінансів і перенаправлення коштів на підтримку енергоефективності; створення цінових сигналів для промислових споживачів та населення для вдосконалення обладнання і практики енергоспоживання та інвестування в енергоефективність; поліпшення фінансового стану державних компаній, обтяжених високою вартістю субсидій. Зусилля з реформування енергетичних субсидій повинні супроводжуватися програмами цільової підтримки для захисту вразливих громад від повного впливу підвищення тарифів на енергію, і одночасно створенням міцних політичних засад для підтримки енергоефективності.

Україна також потребує докорінного реформування умов ведення господарської діяльності для підкріплення енергетичних реформ. Наразі на міжнародному фоні Україна виглядає непривабливо. Світовий банк у *Звіті про ведення бізнесу* (Doing Business Report) 2011 р. поставив Україну на останнє місце серед країн регіону, і на 145 місце серед 183 країн¹⁶. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perception Index) організації Transparency International (Міжнародна прозорість), який дорівнює 10 балам для найбільш бажаної ситуації, у 2011 р. для України мав величину лише у 2,3 бали¹⁷.

На цьому фоні заходи з поліпшення ділового клімату включають:

- чітке визначення умов іноземної участі в інвестуванні в енергетичну інфраструктуру;
- забезпечення відповідності законодавства з державних закупівель європейським стандартам та повного покриття ним енергетичного сектору;
- дотримання керівних принципів недискримінування, пропорційності, прозорості, підзвітності та передбачуваності;
- підвищення прозорості, вжиття ефективних заходів проти корупції, зміцнення верховенства закону, забезпечення незалежності регуляторних та правоохоронних органів;
- сприяння державно-приватним консультаціям стосовно законодавства з питань бізнесу з представниками ділових кіл, включаючи іноземних інвесторів;
- забезпечення подальшого розвитку ефективної банківської системи для можливості отримання фінансування в національній валюті під прийнятні відсотки для довгострокових інвестиційних проектів, що має включати питання банківського законодавства, страхування ризиків та корпоративного управління;
- моніторинг монопольних тенденцій на ринках та сприяння конкуренції.

Іншим важливим політичним напрямом є ширше використання можливостей вуглецевого фінансування. У контексті Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК) Україна пообіцяла утримувати викиди парникових газів (ПГ) на 20% нижче рівня 1990 року, і проголосила довгострокову ціль скорочення викидів на 50% нижче рівня 1990 р. до 2050 р. І хоча досягнення короткострокової цілі є вірогідним, прогнозоване зростання в секторах, де генерується багато викидів, може прискорити динаміку росту викидів. Україна взяла участь у гнучких механізмах РКЗК, і в результаті залучила значні іноземні інвестиції, особливо в підвищення

¹⁶ www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine (станом на 13 липня 2012 р.).

¹⁷ www.cpi.transparency.org/cpi2011/results (станом на 15 липня 2012 р.).

ефективності споживання енергії. Однак українська енерго- та вулцевоємність на одиницю ВВП ще є однією з найвищих у Європі, і тому значний потенціал залишається нереалізованим. Впровадження низки запропонованих в цьому Огляді заходів відкриває простір для подальшого скорочення викидів. Використання механізмів Кіотського протоколу дає додаткові можливості для цього, і варто було б проаналізувати варіант внутрішньої системи торгівлі викидами, з приєднанням її до системи торгівлі викидами ЄС.

КООРДИНАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Повноваження у сфері політики енергоефективності розподілені між численними міністерствами та відомствами. Це ускладнює розробку та реалізацію узгодженої та послідовної політики. Для більш ефективної міжвідомчої координації уряду потрібно посилити повноваження провідного органу з енергоефективності. Це є необхідним для швидкої та ефективної реалізації великого потенціалу енергоефективності України та отримання супутніх вигод для прискорення економічного росту та росту зайнятості населення. Уряду слід вжити заходів для забезпечення сильного політичного керівництва та координації в сфері енергоефективності на центральному та місцевих рівнях, включаючи муніципалітети.

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Проект *Оновлення Енергетичної стратегії до 2030 р.* є важливим керівним документом для розробки політики енергоефективності протягом найближчих років. Було б корисно приділити в ньому більш значну увагу енергоефективності, оскільки існують суттєві можливості для скорочення енергоспоживання в усіх секторах. Ці можливості потрібно детально проаналізувати для оцінки їх внеску в динаміку скорочення енергоспоживання. У стратегії потрібно застосувати комплексний підхід до політики постачання та споживання енергії в усіх секторах та більш детально визначити заходи і методи щодо скорочення енергоспоживання, щоб найбільш надійно та ефективно задовольнити сумарний попит на енергію в наступні два десятиріччя.

З огляду на суттєві фінансові обмеження України та потребу в швидкому прогресі, Проект стратегії, а також енергетична політика, мають більше зосередитися на підвищенні енергоефективності в будівлях та системах централізованого тепlopостачання шляхом нормативно-правового регулювання та фінансових стимулів. Треба посилити будівельні норми, поширити їх застосовність та забезпечити виконання. Потрібно впровадити більш жорсткі стандарти енергоефективності для побутових електроприладів. Необхідно сприяти створенню асоціацій власників житла та отриманню ними, за допомоги державних та приватних банків, інвестицій для підвищення енергоефективності і встановлення лічильників енергії. В енергоємних галузях слід ширше застосовувати системи та технології енергоменеджменту. Енергоаудити малих та середніх підприємств можуть допомогти їм визначити та впровадити енергоефективні заходи. Спираючись на досвід інших країн з перехідною економікою та спеціалізованих організацій-донорів, потрібно докладати більше зусиль до розвитку технічних можливостей та посилення інформаційних кампаній, і таким чином сприяти стимулюванню підвищення рівня енергоефективності.

СКЛАДОВІ ДЛЯ ПОБУДОВИ БІЛЬШ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ

В основі будь-якої енергетичної стратегії мають бути якісні дані стосовно минулих тенденцій постачання та споживання енергії. Вона повинна повністю охоплювати енергетичний сектор та мати достатньо часу для свого розвитку та уточнення, особливо це стосується енергоспоживання. Необхідно зробити ряд кроків – від підвищення якості базової статистики постачання та споживання, до розробки баз даних з моніторингом впливу політичних заходів та створення моделей для енергетичних прогнозів, зокрема для оцінки впливу підвищення цін на природний газ на його споживання в житловому секторі. Ці інструменти є суттєвими для оцінки політичних стратегій та їх можливого впливу на постачання та споживання енергії.

Енергобаланси є фундаментом для середньо- і довгострокових прогнозів та сценаріїв, які можуть допомогти уряду в прийнятті та оцінці політичних рішень. Державна служба статистики України (Держстат України), державний орган, що відповідає за статистику, за допомоги МЕА працює над підготовкою енергобалансу України за 2010 р., який має бути оприлюднений до кінця 2012 р. Держстат зобов'язався своєчасно готувати енергобаланси протягом наступних років. Уряд має прийняти міжнародні стандарти для розробки енергобалансів та визначення секторів, щоб полегшити зіставлення на міжнародному рівні. Точний енергобаланс є наріжним каменем для оцінки минулих тенденцій у виробництві, постачанні та споживанні енергії, а також для використання цих даних в якості основи для побудови прогнозів на наступні роки. Названі складові можуть підтримати діяльність уряду з більш ефективною розробкою чіткої політики для досягнення цілей і наступного контролю прогресу в їх досягненні.

Позитивним є те, що уряд започаткував ранні неформальні консультації з експертами при розробці проекту *Оновлення Енергетичної стратегії до 2030 р.*, і в середині 2012 р. перейшов до громадського обговорення. Це важливо, і уряд має і надалі підтримувати більш відкритий та прозорий процес консультацій, щоб всі зацікавлені сторони, включаючи промисловість, бізнес, неурядові організації та громадськість, мали можливість зробити реальний внесок до стратегії та розробки політики, а також брати участь в щорічній оцінці процесу їх реалізації.

Після погодження стратегії та загальних принципів політики, уряд має взяти на себе оприлюднення щорічного звіту з їх реалізації. Він має охоплювати всі відповідні урядові міністерства та відомства. У звіті мають бути представлені останні дані про тенденції в постачанні та споживанні енергії, оцінка досягнутого прогресу та визначено напрями, що потребують додаткової уваги.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

- Розробити набагато дієвішу програму енергоефективності, яка призведе до модернізації газових, електричних та теплових мереж, а також зумовить економію кінцевого споживання енергії, зокрема в промисловості та будівлях.
- Забезпечити, щоб питання енергоефективності були всебічно враховані в новій національній енергетичній стратегії та доповнені конкретними заходами для досягнення проголошених завдань, включаючи чіткі цілі, часові рамки та методики оцінки.

- *Передбачити розробку галузевих планів дій, які включатимуть всебічну оцінку потенціалу енергоефективності, перешкод та можливостей, чіткі цілі з економії енергії, пріоритети, часові рамки, необхідні заходи та ініціативи, розподіл обов'язків, інформаційні кампанії та стратегії фінансування.*
- *Підвищити доступність та надійність дезагрегованої енергетичної статистики для полегшення розробки достовірних показників енергоефективності. Забезпечити збір та використання даних про кінцеве споживання, виходячи з міжнародного досвіду та зусиль зі збору даних, зокрема щорічних статистичних форм Міжнародного енергетичного агентства та форм даних з енергоефективності. Сюди включається і створення чіткої системи показників для контролю прогресу в сфері енергоефективності та економії енергії.*
- *Зміцнити організаційну базу та управління в сфері енергоефективності і створити механізми контролю та порівняння результатів з поставленими завданнями, включаючи дієвий механізм для забезпечення їх виконання. Це передбачає посилення координації та співробітництва між центральними, регіональними та місцевими органами, і забезпечення їх достатніми ресурсами, технічними знаннями та повноваженнями для розробки, реалізації та моніторингу програм з енергоефективності.*
- *Працювати в тісному та постійному співробітництві з партнерами по Енергетичному Співтовариству для виконання своїх зобов'язань за Договором про Енергетичне Співтовариство. У такий спосіб Україна може отримати вигоди від цінної підтримки та порад, які сприятимуть підготовці та прийняттю нового законодавства та заходів, а також їх реалізації.*
- *Розробити програми стимулювання та фінансування на державному та місцевих рівнях, включаючи сприяння доступу до кредитів та усунення правових обмежень для інвестицій в енергоефективність.*
- *Розробити програми та створити партнерства, спрямовані на підвищення можливостей місцевих кредиторів, муніципалітетів та асоціацій власників житла для розробки привабливих для фінансування проектів з енергоефективності.*
- *Прийняти жорсткі будівельні норми як для нових, так і для реконструйованих будівель. Забезпечити виконання та регулярно посилювати вимоги стосовно енергетичних характеристик. Встановити графіки та рівні модернізації стосовно підвищення енергоефективності в існуючих будівлях.*
- *Прискорити трансформацію ринку електроприладів та обладнання шляхом встановлення вимог про мінімальні енергетичні характеристики та схеми маркування для підтримки впровадження і поширення нових технологій та високоефективних приладів і обладнання.*
- *Прийняти стандарти з якості освітлення, надійності та мінімальних енергетичних характеристик для нових та існуючих освітлювальних приладів. Продовжувати роботу з повного усунення неефективних освітлювальних приладів і сприяти вдосконаленню систем освітлення.*
- *Вжити заходів зі стимулювання поширення систем енергоменеджменту в енергоємних галузях промисловості. Розробити та впровадити комплекс*

стратегій та заходів щодо підвищення енергоефективності на малих та середніх підприємствах, включаючи полегшення доступу до послуг з енергоаудиту.

- Прийняти та регулярно поновлювати стандарти з енергоефективності для дорожнього транспорту. Запровадити заходи, такі як стимулювання маркування та оподаткування, щоб прискорити проникнення на ринок більш ефективних транспортних засобів.*
- Подолати перешкоди та створити стимули постачальникам енергії для інвестування в енергоефективність та залучення до підвищення ефективності кінцевого споживання енергії.*

ЦЕНТРАЛІЗОВАНЕ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

- Розробити комплексну стратегію теплопостачання, включаючи визначення завдань і засобів, розподіл обов'язків, затвердження графіків переходу до тарифів, що покривають витрати, графіків модернізації, а також створення методик моніторингу та оцінки результатів.*
- Інтегрувати та узгодити політику в сфері централізованого теплопостачання, природного газу та енергоефективності.*
- Забезпечити включення до процесу планування на муніципальному рівні всебічних характеристик стану котелень, магістральних та розподільчих мереж централізованого теплопостачання, разом з оцінкою ризиків та можливостей, таких як доступність місцевих відновлюваних джерел енергії чи когенерації.*
- Забезпечити незалежність регулюючого органу та достатні ресурси і можливості для виконання ним своїх функцій, зокрема з встановлення тарифної системи, що дозволяє відшкодовувати витрати та спрямовувати необхідні кошти на модернізацію і заходи з енергоефективності.*
- Забезпечити координацію та узгоджене регулювання в галузі централізованого теплопостачання, за можливості в одному регулюючому органі.*
- Усунути перешкоди для переходу до тарифів, що відповідають витратам та обсягам споживання. Сюди входить скасування перехресного субсидування та перегляд пільг тарифної системи з метою надання їх тим домогосподарствам, на які найбільш вплине підвищення тарифів на тепло.*
- Прискорити встановлення сучасних вимірювальних приладів по всій системі, включаючи побудинкові лічильники тепла та проаналізувати можливості просування в бік поквартирного обліку.*
- Створити сприятливі умови для підвищення енергоефективності будівель та кінцевих споживачів. Сюди входить завершення процесу приватизації, прийняття необхідного законодавства для забезпечення створення асоціацій власників житла та отримання ними кредитів на підвищення енергоефективності, як безпосередньо, так і через підприємства, що займаються експлуатацією житла. Забезпечити необхідні законодавчі акти для того, щоб місцеві банки мали можливість надавати прийнятні позики для підвищення енергоефективності.*
- Розробити схеми забезпечення підприємств централізованого теплопостачання фінансуванням для інвестицій в програми індивідуального обліку та заходи з*

енергоефективності в будівлях. Розглянути можливість створення цільового фонду для підтримки модернізації теплопостачання та енергоефективності в будівлях шляхом створення кредитних ліній або надання відповідних гарантій.

- У співробітництві з міжнародними і місцевими фінансовими організаціями та муніципалітетами розробити ефективні механізми для фінансування модернізації систем централізованого теплопостачання та стимулювання державно-приватного партнерства, створити умови для укладення договорів енергоефективного підряду, надавати гарантії для пом'якшення умов комерційних позик та сприяти концесійним угодам.*

ЗМІНА КЛІМАТУ

- Спрямувати зусилля на скорочення викидів парникових газів (ПГ) та місцевого забруднення повітря від енергетичного сектору за п'ятьма ключовими напрямками енергетичної політики, для продовження розпочатої діяльності.*
- Продовжувати брати участь у механізмах РКЗК та розширювати цю діяльність з метою активізувати скорочення викидів ПГ.*
- Продовжувати брати участь в механізмах Кіотського протоколу, а саме, в спільному впровадженні та торгівлі одиницями встановленої кількості протягом другого періоду зобов'язань; інвестувати надходження в проекти зі скорочення викидів ПГ з найбільшою віддачею від витрат, а саме: в підвищення ефективності енергоспоживання, метан вугільних родовищ, відходи, інфраструктуру громадського транспорту. Виробництво та постачання енергії потребує особливої уваги та стратегії інвестування.*
- Визначити потенціал участі України в угодах РКЗК на період після 2012 р., зокрема в глобальній торгівлі викидами ПГ, будь-яких інших ринкових механізмах та механізмі передачі технологій. Вести переговори стосовно умов, що полегшуватимуть участь України, зважаючи на її статус країни з перехідною економікою. Підготувати основу, щоб мати можливість взяти участь в цих механізмах одразу після введення їх в дію.*
- Встановити чіткі цілі та виділити бюджетні ресурси для підтримки модернізації електроенергетичного сектору, маючи на меті скорочення викидів як ПГ, так і місцевих забруднювачів, та зростання загальної ефективності економіки України.*
- Встановити чіткий та реалістичний графік виводу з експлуатації старих неефективних електростанцій та обладнання.*
- Модернізувати електрогенеруючі блоки, де це є доцільним.*
- Розпочати будівництво вугільних електростанцій, , що працюють на надкритичних та супернадкритичних параметрах, та електростанцій з циркулюючим киплячим шаром.*
- Будувати надкритичні та супернадкритичні електростанції, що працюють на вугіллі, готовими до уловлювання CO₂ в майбутньому, коли перед Україною виникне необхідність впроваджувати більш жорсткі та витратні заходи щодо скорочення викидів ПГ.*

- Розробити чіткий та конкретний національний план дій для визначення засобів, термінів та фінансових ресурсів для реалізації проекту Оновлення Енергетичної стратегії України до 2030 р., який би визначав чіткі короткострокові завдання, ресурси, обов'язки, показники для оцінки результатів та часові рамки.
- Створити політичні умови для прискорення інновацій та розробки вітчизняних технологій.
- Ввести вимогу встановлення технологій контролю викидів SO_2 , NO_x і пилу на модернізованих та нових електростанціях.
- Визначити довгострокові цілі з контролю забруднюючих викидів та комплекс національних заходів, з метою стимулювання розробки та впровадження вітчизняних технологій контролю викидів та надання можливості енергетичним компаніям стратегічно планувати інвестиції.
- Розглянути варіанти міжнародного партнерства для придбання ліцензій на нові технології та матеріали.
- Забезпечити зниження податків та субсидії для науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт для промисловості.
- Розглянути економічні механізми на додаток до стандартів та прямого фінансування заходів боротьби з викидами за рахунок Державного екологічного фонду, такі як кредитні гарантії, податкові пільги, субсидії (наприклад, шляхом угод на закупівлю електроенергії), внутрішня система торгівлі викидами для досягнення найменш витратного скорочення викидів ПГ та місцевих забруднювачів.

РОЗВІДКА ТА ВИДОБУВАННЯ НАФТИ Й ГАЗУ

- Розробити чітку, прозору та передбачувану нормативно-правову базу для розвідки та видобування нафти й газу, включаючи прозорі процедури тендерів та аукціонів, умови ліцензування, оподаткування та регуляторні вимоги. Зазначена нормативно-правова база має забезпечувати стабільність та передбачуваність для розвідки та видобування протягом всього терміну дії ліцензій.
- Розробити та впровадити передбачувані процедури для представництва інтересів держави на весь термін дії ліцензій на розвідку та видобування, та розробити запропонований урядом підхід «єдиного вікна» для діяльності з розробки вуглеводнів.
- Розробити політику та заходи для заохочення приватних інвестицій в нові технології, необхідні для нарощування видобутку з родовищ, які вже експлуатуються тривалий час. Вдосконалити договірний та фіскальний режими та запровадити схеми податкового стимулювання для інвестицій, пов'язаних з технологіями.
- Скасувати двоставковий тариф на природний газ та замінити неекономічну вимогу мінімальної фіксованої ціни закупівлі для газу внутрішнього видобутку економічно виправданими цінами на газ.
- Створити чітку та прозору нормативно-правову базу для розробки нетрадиційного газу, включаючи технічні та екологічні стандарти і норми.

- Розробити процедури для будівництва трубопроводів (включаючи дозволи, стандарти та технічні вимоги) та гарантувати справедливий та передбачуваний доступ третіх сторін до існуючих трубопроводів.
- Розробити нормативну базу для ліцензування транспортування, а також методики визначення тарифів на транспортування для трубопроводів сирової нафти та нафтопродуктів.

РИНОК ПРИРОДНОГО ГАЗУ

- Розробити та впровадити план поступового підвищення тарифів на газ для населення та систем централізованого теплопостачання до рівня повного відшкодування витрат. Він має паралельно включати заходи з підвищення енергоефективності та збалансовані заходи цільового соціального захисту.
- Встановити лічильники газу для населення як першочерговий захід. Підвищити прозорість споживання газу шляхом проведення прозорого, незалежного та всебічного аудиту споживання газу в громадському секторі.
- Сприяти виконанню вимог Договору про Енергетичне Співтовариство. Зокрема, забезпечити, щоб при розподілі НАК «Нафтогаз України» гарантувалися життєздатність, прозорість та ефективність новостворених компаній, щоб було чітко гарантовано справедливий та недискримінаційний доступ до трубопроводів та газосховищ.
- Сприяти посиленню повноважень та можливостей регулюючого органу шляхом надання повної фінансової автономії та компетенції стосовно тарифів на транзит газу.
- Ретельно оцінити та зважити варіант використання зрідженого природного газу (ЗПГ) для диверсифікації поставок газу, особливо стосовно витрат, поточних зобов'язань «бери чи плати», прогнозів ринку ЗПГ, альтернатив, а також політичних і економічних ризиків.
- Розробити необхідну правову та технічну базу, щоб уможливити реверсні потоки з Словаччини і Баумгартену та полегшити використання українських газосховищ європейськими компаніями.
- Приєднатися до Ініціативи щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях та застосовувати її механізми звітування.
- Сприяти прозорості українського газового ринку шляхом посилення можливостей та гарантування незалежності регулюючого органу та Антимонопольного комітету.

РИНОК НАФТИ

- Реструктурувати та розподілити функції державної нафтопровідної компанії Укртранснафта для забезпечення прозорого та ефективного функціонування нафтопровідної системи, а також справедливий та прозорий доступ до неї, включаючи можливість реверсних потоків.
- Заохочувати модернізацію та більш ефективне використання нафтопереробної промисловості шляхом цільових економічних заходів, формуючи попит на більш якісні нафтопродукти шляхом введення

стандартів і посилення контролю якості та протидіючи нелегальній нафтопереробці й імпорту контрабандних нафтопродуктів.

- Впровадити інформаційну систему цінової прозорості для роздрібного сектору, яка дозволить споживачам моторного палива відслідковувати та порівнювати ціни різних бензозаправних станцій через інтернет.
- Повністю використати потенціал України для доступу до поставок каспійської нафти для внутрішнього споживання або транзиту до Центральної Європи: це вимагає привабливих умов транзиту та, можливо, нафтопереробки для каспійських постачальників і співпраці з сусідніми ринками.
- Розробити реалістичний стратегічний план для створення аварійного резерву нафти, включаючи часові рамки поступового переходу до запасу в еквіваленті 90 днів імпорту та забезпечення необхідного фінансування.

ВУГІЛЛЯ

- Прискорити реструктуризацію вугледобувної промисловості. Цей процес має включати: запровадження графіка скасування дотацій виробникам вугілля; повну прозорість та справедливість при лібералізації ринку вугілля; подальшу приватизацію та закриття нерентабельних шахт, що залишилися.
- Реструктурувати галузь поступово, враховуючи соціальний і екологічний вплив урядових рішень, та спираючись на кращий успішний досвід інших країн.
- Контролювати процес приватизації як у вугільній, так і в електроенергетичній галузі, запобігати виникненню потенційно монопольного становища у будь-якого учасника в ланцюгу постачання – від видобування вугілля до виробництва електроенергії, включаючи постачання обладнання для вугільних шахт.
- Продовжувати інвестування в державні шахти для поліпшення умов здоров'я, безпеки та скорочення кількості нещасних випадків. Посилити перевірку умов здоров'я та безпеки, діяльність з моніторингу та забезпечення виконання відповідних вимог на приватних шахтах.
- Сприяти ревалоризації вугільних субпродуктів, тобто збільшувати використання шахтного метану, та заохочувати використання продуктів, які мають ринкову цінність, таких як зольний пил та шлак на вугільних електростанціях, вугільна суспензія з відстійників та виїмка вугілля з породних відвалів.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЯ

- Вижити рішучих кроків для захисту та збереження незалежності відповідних регулюючих органів та забезпечення їх достатніми ресурсами.
- Продовжити розробку потенціалу технологій гідроенергетики, який може підвищити енергетичну незалежність та збільшити вкрай необхідні маневрені генеруючі потужності.
- Забезпечити вчасне впровадження техніко-економічного обґрунтування синхронного підключення української та молдавської електроенергетичних систем до електроенергетичної системи континентальної Європи (ENTSO-E).

- Скасувати перехресне субсидування в тарифах на кінцеве споживання електроенергії та привести тарифи для населення до рівня, що покриває витрати. Відповідне підвищення має бути збалансоване цільовими заходами з соціального захисту.
- Розробити та впровадити модель оптового ринку, що сприятиме досягненню стратегічних цілей електроенергетичної галузі та економіки в цілому.
- Здійснювати реформи в електроенергетиці комплексно, відповідно до взаємозалежностей в галузі.
- Вжити необхідних заходів для надання НКРЕ можливості впроваджувати стимулюючі тарифні методики для розподільчих та магістральних мереж, які могли б забезпечити потрібні інвестиції для модернізації та скорочення витрат.
- Оцінити необхідні заходи та потреби в фінансуванні для виконання положень Енергетичного Співтовариства стосовно електроенергії; визначити можливі джерела фінансування (ринкові, субсидії або зовнішні); та встановити реалістичні цілі для виконання.

ЯДЕРНА ЕНЕРГІЯ

- Поставити вимогу покриття повних витрат цінами на ядерну енергію. Забезпечити, щоб при визначенні тарифів на електроенергію регулюючий орган в достатньому обсязі передбачав включення довгострокових граничних витрат на виробництво ядерної енергії та інвестиційних потреб. Вони мають включати фінансування заходів з підвищення безпеки існуючих електростанцій, продовження терміну експлуатації, поводження з відпрацьованим ядерним паливом, побудову нових реакторів та виведення з експлуатації старих.
- Забезпечити своєчасне виконання робіт, що стосуються комплексу заходів щодо підвищення рівня безпеки та рекомендацій випробувань у режимі «стрес-тестів», що вимагаються після аварії на станції Фукусіма.
- Забезпечити, щоб інвестиції, пов'язані з продовженням ліцензій, планувалися та фінансувалися таким чином, щоб експлуатація атомних електростанцій за межами їх проектного терміну служби була безпечною та надійною, з повним використанням міжнародного досвіду стосовно довгострокової експлуатації легководних реакторів, включаючи тип ВВЕР.
- Досягнути прогресу у поводженні з ядерними відходами, шляхом розширення науково-дослідних робіт і міжнародного співробітництва, а також продовжити проектування і спорудження централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива.
- Вжити необхідних заходів для невідкладного виведення з експлуатації Чорнобильської атомної електростанції та будівництва нового укриття на 4-му енергоблоці.
- Забезпечити дотримання найкращих міжнародних стандартів та досвіду у галузі видобування урану, включаючи роботи з виводу з експлуатації.
- Забезпечити оператору атомних електростанцій, регулюючому органу та організаціям в сфері поводження з відходами та виводу з експлуатації доступ до висококваліфікованих людських ресурсів та відповідних дослідницьких

установ. Заохочувати до міжнародного співробітництва, щоб підвищити рівень рентабельності.

- Підтримувати привабливість атомної галузі, як місця роботи для наступних поколінь техніків, інженерів та науковців, які потрібні для вирішення завдань ядерної енергії в структурі енергоресурсів України.*

ВІДНОВЛЮВАНА ЕНЕРГІЯ

- Підвищити економічну ефективність політики в цій галузі з метою прискорення розвитку відновлюваної енергетики за одночасного зменшення фінансового навантаження на споживачів та державний бюджет.*
- Ввести чітке визначення, які складові належать до відновлюваної енергії, виходячи з прийнятих міжнародних визначень, наприклад тих, що застосовуються в директивах ЄС.*
- Зосередитися на технологіях, які мають конкурентні переваги, таких як біомаса та біогаз, з метою сприяння економічному росту та створенню робочих місць.*
- Визначити чіткі критерії для схвалення проектів, що використовуватимуть “зелений тариф”, та надати пріоритетність найкраще розташованим проектам, з огляду на наявні ресурси та відстань до електричних мереж.*
- Розробити комплекс заходів щодо стимулювання використання відновлюваної енергії та відходів в теплопостачанні та комбінованому виробництві теплової і електричної енергії, включаючи положення стосовно спільного спалювання біомаси та вугілля.*
- Продовжити розробку необхідних підзаконних актів для залучення інвестицій, включаючи чіткі правила та методики стосовно приєднання генеруючих установок до електромереж.*
- Забезпечити чіткі, прозорі та недискримінаційні процедури отримання ліцензій та дозволів для будівництва та експлуатації об'єктів відновлюваної енергетики.*

International
Energy Agency

Online bookshop

Buy IEA publications
online:

www.iea.org/books

PDF versions available
at 20% discount

Books published before January 2011
- except statistics publications -
are freely available in pdf

International Energy Agency • 9 rue de la Fédération • 75739 Paris Cedex 15, France

iea

Tel: +33 (0)1 40 57 66 90

E-mail:
books@iea.org

This publication reflects the views of the IEA Secretariat and Executive Director, but does not necessarily reflect those of their respective individual member countries or funders.

This document and any map included herein are without prejudice to the status of or sovereignty over any territory, to the delimitation of international frontiers and boundaries and to the name of any territory, city or area.

IEA Publications
9, rue de la Fédération, 75739 Paris cedex 15
Printed in France by Sorégraph, October 2012
Cover design: IEA.